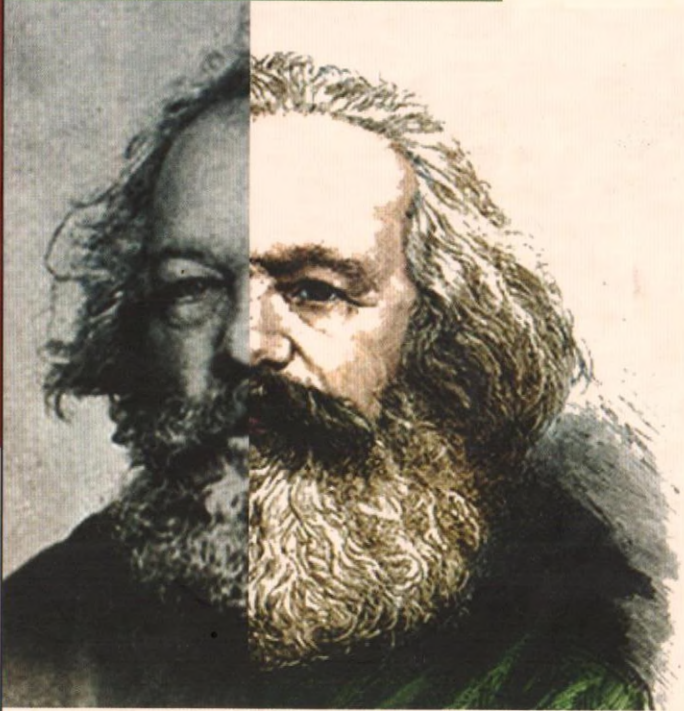

Bakunin Marx'a Karşı

MİHAYİL BAKUNİN

Anarşist düşünce ve eylem adamı Bakunin'in Marx'la giriştiği polemikler, "devlet" üzerine bugüne dek sürmekte olan tartışmalar açısından küçümsenmeyecek öneme sahip. Marksizmin sınıfsal bakış açısını terk eden ve sınıfsız topluma giden yolda "devlet ve din karşıtlığı"nı merkeze koyan Bakunin'in son dönem yazılarından derlenen bu kitap, Marx'ın düşüncesini anlamak ve onun sosyalizmin tarihsel birikimine yaptığı eşsiz katkıyı tersinden okumak için birebir.

9 TL

 Yazılama

ISBN 605-5892-16-6

Bakunin Marx'a Karşı

Yazılama Yayınevi: 26

Teorik Bakış: 5

Bakunin Marx'a Karşı

Mihayil Bakunin

İngilizce'den Çeviren
H. Murat Yurttaş

Editör
Funda Hülagü

Kapak Tasarımı
Gökçe Erbil / Heval Deniz Çakıcıoğlu

Birinci Baskı
Nisan 2010

© Yazılama Yayınevi

ISBN
978-605-5892-16-6

Baskı
Kayhan Matbaacılık
Güven San. Sitesi C Blok No: 244
Topkapı - İSTANBUL
(0212 576 01 46 / 0212 612 31 85)

İrtibat
Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.
Halitağa Cad. Vahapbey Sokak Yıldırım Han
No:17 Daire :14
Kadıköy – İSTANBUL

0 216 338 52 59
www.yazilama.com
iletisim@yazilama.com

Bakunin Marx'a Karşı

Mihayil Bakunin

İçindekiler

Bakunin'in Marx'la başarısızlığa uğrayan hesaplaşması	7
Giriş	11
Marksist ideoloji.....	15
Devlet ve Marksizm	21
Enternasyonalizm ve devlet	35
Toplumsal devrim ve devlet	41
Siyasal eylem ve işçiler	51
Devletsiz sosyalizm: Anarşizm	59
Paris Komünü ve devlet düşüncesi	65

Bakunin'in Marx'la başarısızlığa uğrayan hesaplaşması

Karl Marx'ın çağdaşı olan Mihayil Aleksandroviç Bakunin'in anarşist hareketin en önemli isimlerinden biri olduğuna kuşku yoktur. 1814'te soylu bir ailenin evladı olarak dünyaya gelen Bakunin, bütün yaşamını otoriteye, devlete ve din kurumuna karşı mücadeleye adadı, sınıfsal kökeninden hep tiksindi ve ezilen yığınların kurtuluşu için yalnızca ülkesi Rusya'da değil, Avrupa'nın birçok ülkesinde zorlu mücadelelere girişti.

1868'den, 1872'de Marx'ın çabalarıyla ihraç edilinceye kadar, 1. Enternasyonal'in etkili önderlerinden biri olan Mihayil Aleksandroviç'in Marx ile ilişkisi son derece ilginç ve inişli-çıkışlı bir seyir izledi. Karl Marx'la tanışıklığı 1844 yılının Paris'inin damgasını taşıırken, dönemin diğer düşünürleriyle yakın temasa girdi ve giderek yükselmeye başlayan devrimci dalga onu Orta Avrupa'nın gerici siyasal rejimlerinde tehlikeli adledilen biri haline getirdi. 1848 Devrimi'nin Bakunin'e hediyesi Çar Nikola'nın despotik idaresinde tutsaklık oldu. Bu yıllarda sağlığı ciddi ölçülerde bozuldu.

Yeniden Avrupa'ya gelmeden önce Japonya ve ABD'ye giden Bakunin'in devlet ve din konusundaki radikal düşünceleri 1860'lar boyunca olgunlaştı. Bu iki kurumu insanlığın önündeki en önemli engel olarak gören Bakunin, giderek Marx'ın sınıf temelli analizlerini eleştirmeye ve komünist hareketin tarihin mantığı ve gelişimine ilişkin tezlerine muhalefet etmeye başladı.

Proudhon ve başka düşünürler tarafından, işçi sınıfı hareketi içine güçlü tohumları atılan anarşizmin devrimci kollarından birini temsil eden Bakunin, 1. Enternasyonal içinde Marx ve arkadaşlarıyla giriştiği hegemonya mücadelesini 1871 yılında, Paris Komünü'nün yenilgisinin hemen ardından kaybetti.

Sosyalizm anlayışı sıklıkla “kolektivist anarşizm” olarak adlandırılan Bakunin, farklı eğilimlerden yaşatları arasında biraz naif ve tepkisel bulunurken, kimilerince milliyetçilik ve yahudi düşmanlığıyla da suçlandı. 1871 yılında tamamladığı *Tanrı ve Devlet* en önemli eserlerinden biridir. Sınıfsal bakış açısının oldukça gerilere çekildiği bu yapıt, sosyalizm mücadelesinin gereksindiği kimi cesur ve ilerici öğelere sahip olduğu oranda klasikleşti.

1876'da öldüğünde, ardında basılı kitaplarının yanı sıra çok sayıda elyazması not bırakan Bakunin'in, Marx'la giriştiği polemiklerde onu “devletli bir sosyalizmi savunmak”la itham etmesi, Marx'ın büyük bilimsel buluşuna ve daha sonra Lenin'in devrimci düşünceye kattıklarının değerine en küçük bir gölge düşürmese de, eserleri bugüne değin sürmekte olan bir dizi tartışmada anlamlı bir referans noktası oluşturmaktadır.

Yazılama, Marksist klasiklerin yanı sıra, Marx ve Lenin'in kıyasıya tartıştığı, etkilendiği ve ayrım noktalarını işleyerek kendi düşüncelerini berraklaştırdığı çağdaşlarının önemli yapıtlarını yayımlamaya devam edecek. Karl Kautsky'nin ünlü *Proletarya Diktatörlüğü* kitabından sonra şimdi de Bakunin'in Marx'a karşı yazdığı kimi makalelerden yapılmış bir derlemeyi okurlarımızla paylaşırken, birbirine zıt konumlanışlarda olan Kautsky ve Bakunin'in “proletarya diktatörlüğü” konusunda zaman zaman benzer itirazlar ileri sürdüklerini de not etmek istiyoruz.

Burada yer verilen ilk altı bölüm, ilk olarak Avustralyalı Kenafick tarafından 1950'de bir araya getirilen ve *Marksizm, Özgürlük ve Devlet* adıyla yayınlanan derlemenden alınmıştır. 1867-1872 yılları arasında kaleme alınan bu makaleler daha sonra değişik yayınevleri tarafından aynı adla basılmaya devam edildi.

Devletsiz Sosyalizm: Anarşizm makalesinin yazılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Paris Komünü'nden sonra, 1871-1873 arasında kaleme alındığı tahmin edilmektedir.

Paris Komünü ve Devlet Düşüncesi ise, *Kırbaçlı Alman İmparatorluğu ve Toplumsal Devrim*'in ikinci bölümünün 1871 tarihli giriş yazısıdır. Burada Bakunin, Paris Komünü'nü kendi düşünce sistematığının tarihsel bir onayı olarak resmetmektedir.

Bakunin külliyatının dağınık olması ve yazarın düzensiz notlarından farklı zamanlarda derlenerek yayınlanmasından kaynaklanan tekrarlar, metinden çıkarılmıştır.

I

Giriş

Ben Gerçeğin tutkulu bir takipçisiyim. Aynı zamanda, geçmiş ve şimdiki tüm dini, metafizik, siyasi, hukuki, iktisadi ve toplumsal alçaklıkların resmi temsilcisi Düzen Partisi'nin dünyaya zulmetmek ve onu alçaltmak için kullandığı iğrenç kurmacaların da en az bir o kadar tutkulu düşmanıyım. Ben insan zekâsının, onurunun, mutluluğunun ancak onun aracılığıyla hayat bulabileceğini düşündüğüm Özgürlüğün fanatik bir sevdalıyım. Bir avuç azınlığın diğerlerinin kölelikleri üzerinden elde ettikleri ayrıcalıkların temsilcisi olan o sahtekârlığın, yani Devletin müsaade verdiği, ölçtüğü, biçtiği ve düzenlediği resmi "Özgürlüğün" değil! Birey haklarının Devlet hakkıyla sınırlandığını düşünen ve bu nedenle bireyin haklarını aslından hiçliğe indirgeyen Rousseau'nun ve tüm diğer Liberal burjuva ekollerin öne sürdüğü o bencil, herkesin kötülüğünü isteyen ve aslında tamamen bir kurmacadan ibaret birey özgürlüğünün hiç değil!

Hayır, ben adına layık olan o özgürlüğü kastediyorum, her birimizde var olan maddi, zihinsel ve ahlaki yeteneklerin tam gelişimini sağlayan özgürlüğü, kendi doğamız tarafından bize dayatılan yasalar dışında hiçbir sınırlama kabul etmeyen özgürlüğü, ve gerçekte bu kanunlar yanımızda ya da üzerimizde duran bize dışsal bir yasa koyucu tarafından dayatılmadığı için aslında hiçbir kısıtlamanın olmadığı o özgürlüğü! Oysa doğamızın kanunları bize içkin, doğuştan varlar, maddi olduğu kadar entelektüel ve ahlaki varlığımızın da temelini

oluşturuyorlar. Bu nedenle sınırlandırmak yerine, onları kendi özgürlüğümüzün gerçek koşulları ve etkin nedeni olarak kabul etmeliyiz.

Diğerlerinin özgürlüklerinin önünde bir sınırdır durur gibi durmayacak, aksine orada kendi olumlamasını ve sonsuzluğa uzayabilme koşulunu bulacak olan özgürlükten bahsediyorum. Herkesin özgürlüğü yoluyla her birimizin özgürlüğünün sınırlanamazlığının imkânı buradadır. Dayanışma ile özgürlük, eşitlikte özgürlük; kaba kuvvet ve bu kuvvetin idealize edilmiş ifadesinden başka bir şey olmayan otorite ilkesi üzerinde zafer kazanan özgürlük, tüm kutsal ve dünyevi putlar alaşağı edildikten sonra tüm Kiliselerin ve tüm Devletlerin yıkıntıları üzerinde insan dayanışmasının yeni bir dünyasını kuracak ve örgütleyecek olan özgürlük.

Ben iktisadi ve toplumsal eşitliğin inançlı bir savunucusuyum; çünkü eşitlik olmadan özgürlük, adalet, insan onuru, ahlaklılık ve bireylerin esenliğinin yanı sıra, ulusların zenginliğinin de yalandan öte bir şey olamayacağını biliyorum. Ancak insanlığın ilk koşulu olan özgürlüğün savunucusu olarak ben, özgürlüğün dünyada kendisini, serbestçe örgütlenmiş, bölgesel olarak federal bir yapıya sahip olan üretim birlikleri yoluyla kurulan kolektif mülkiyetin ve emeğin kendiliğinden örgütlenmesi ve aynı zamanda bölgelerin eşit derecede kendiliğinden federasyonu yollarıyla kurabileceğini düşünüyorum. Asla Devletin üstün ve vesayet eden eylemi vasıtasıyla değil!

Devrimci Sosyalistleri veya Kolektivistleri, Devletin mutlak inisiyatifini savunan Otoriter Komünistlerden ilkesel olarak ayıran nokta buradadır. Hepsinin amaçları aynıdır. Tüm taraflar, eşyanın tabiatı gereği herkesin emeğin kolektif örgütlülüğüne yöneldiği, herkes için eşit ekonomik koşulların sağlandığı ve üretim araçlarının kolektif mülkiyeti üzerinde kurulacak yeni bir toplumsal düzenin yaratılmasını eşit derecede arzu etmektedir. Ancak komünistler, amaçlarına emekçi sınıfların, özellikle burjuva radikalizmi tarafından desteklenen kent proletaryasının, siyasal iktidarının geliştirilmesi ve örgütlenmesi aracılığıyla ulaşabileceklerini hayal ederken, tüm belirsiz birleşimlerin ve ittifakların düşmanı olan Devrimci Sosyalistler, bu amaca ancak ve ancak kent ve kırdaki emekçi sınıfların, geçmişlerinden kopan ve sa-

nimi olarak onlara katılmak isteyen ve devrimci programlarını tamamen kabul eden üst sınıflardan tüm samimi insanları da kapsayarak, siyasal olmayan ya da siyasal karşıtı toplumsal iktidarlarının geliştirilmesi ve örgütlenmesi aracılığıyla başarılı olacaklarına inanırlar.

Bu sebeple iki farklı yöntem ortaya çıkar. Komünistler, Devletin siyasal iktidarını ele geçirmek için işçilerin güçlerini örgütlemeleri gerektiğine inanırlar. Devrimci Sosyalistlerse Devletin yıkılması veya daha nazik bir sözcük tercih edilecekse, tasfiyesi amacıyla örgütlenirler. Komünistler, otorite ilkesini ve kullanımını savunurken Devrimci Sosyalistler sadece özgürlüğe güvenirlir. Her ikisi de batıl inançları ortadan kaldıracak ve dinsel inançların yerini alacak bir bilimin destekçisi olan bu her iki taraftan ilki bunu dayatmak isterken; ikincisi var gücüyle propaganda yapar ki bu yolla ikna olmuş insan grupları gerçek öz çıkarları için kendiliğinden, serbestçe, aşağıdan yukarıya, kendi edimleriyle ancak hiçbir zaman önceden belirlenmiş ve kimi üstün zihinler tarafından "cahil kitlelere" dayatılan bir planı takip etmeyerek örgütlensin ve birleşsinler.

Devrimci sosyalistler, kitlelerin içgüdüsel isteklerinde ve gerçek ihtiyaçlarında; onca başarısızlıktan sonra hâlâ insanları mutlu etmek için uğraşan insanlığın tüm öğretmenleri ve rehberlerinin enğin zekâlarından daha fazla sağduyu ve bilgelik olduğunu düşünür. Devrimci Sosyalistler, insanlığın çok uzun bir süredir yöneltilmeye boyun eğdiğine; sorunlarının nedeninin herhangi bir hükümet biçiminde değil her ne biçimde olursa olsun hükümetin temel ilkeleri ve varlığında olduğuna inanırlar. Bu, bir tarafta Alman Okulu tarafından bilimsel olarak geliştirilmiş ve Amerikalı ve İngiliz Sosyalistlerce kısmen kabul edilmiş Komünizm ile diğer tarafta, Latin ülkelerinin proletaryası tarafından kabul edilmiş, geniş ölçüde geliştirilmiş ve tüm sonuçlarına kadar götürülmüş Proudhonizm arasında var olan ve uzun bir süredir tarihi ifadesini bulmuş bir karşıtlıktır.

[Proudhonizm], Slav halklarının en temelde anti-siyasal olan duyarlılıkları sayesinde onlar tarafından da aynı derecede benimsene gelmiştir. Daha da fazla kabul görmeye devam edecektir.

II

Marksist ideoloji

Sosyalistlerin veya daha doğru bir ifadeyle Alman Otoriter Komünistlerinin doktriner okulu 1848'den kısa bir süre önce kuruldu ve kabul etmek gerekir ki yalnızca Almanya'da değil tüm Avrupa'da proletaryanın amacına, üstün hizmetler sağladı. "Enternasyonal İşçi Birliği"ne dair büyük düşünce ve bunun ilk kez gerçekleşmesine dair inisiyatif temel olarak onlara aittir. Bugün, onları Almanya'da, "Volksstaat" (Halkın Devleti) organının sahibi Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin başında bulabiliriz.

Sırf bu nedenle bile bu okul çok saygın bir okuldur. Ancak bu durum, onun bazen çok kötü bir eğilim göstermesini ve her şeyin ötesinde, teorik tezlerinin temeline, tüm çıplaklığıyla değerlendirildiğinde, yani durduğu yerden bakıldığında son derece doğru gözüken ama diğer tüm ilkelerin tek temeli ve ilk kaynağı olarak mutlak bir biçimde tasarlandığında ve yerleştirildiğinde tamamen yanlış hale gelen bir temel ilkeyi koymasını engellemez.

Aynı zamanda bilimsel Sosyalizmin gerçek temelini oluşturan bu ilke, ilk defa Alman Komünist okulunun ana lideri Karl Marx tarafından bilimsel olarak biçimlendirilmiş ve geliştirilmişti. [Bu ilke], "tüm ülkelerin işçileri, birleşin!" sloganı altında 1848'de Londra'da bir araya gelen Fransız, İngiliz, Belçikalı ve Alman Komünistlerden oluşan bir uluslararası komite tarafından basılan ünlü *Komünist Manifesto*'nun egemen düşüncesini oluşturur. Messrs, Marx ve Engels tarafından ha-

zırlandığı herkes tarafından bilinen bu manifesto, okulun ilerideki tüm bilimsel çalışmalarının ve daha sonra Almanya'da Ferdinand Lassalle¹ tarafından başlatılan popüler ajitasyonun temeli haline gelmiştir.

Bu ilke, tüm farklı okullardan İdealistler tarafından kabul edilen ana ilkenin mutlak karşıtıdır. Bunlar [İdealistler], maddi çıkarların ve toplumun ekonomik örgütlenmesinin farklı aşamalarının gelişimi de dâhil olmak üzere tüm tarihsel olguları Düşüncenin gelişiminden çıkarır. Buna karşın, Alman Komünistleri, tüm insanlık tarihinde, insanlığın kolektif yaşamının yanı sıra bireysel yaşamının da en idealist tezahürleri ile geçmişte üretilmiş ve zamanımızda da üretilmeye devam edilen tüm zihinsel, ahlaki, dini, metafizik, bilimsel, sanatsal, siyasi, hukuki ve sosyal gelişmelerde, ekonomik olguların gelişiminin yansımaları veya zorunlu yankıları dışında herhangi bir şey görmek istemiyorlar. İdealistler, düşüncelerin egemen olduğunu ve gerçekleri ürettiğini savunurken; Komünistler, bilimsel Maddecilikle de uyumlu olarak, olguların düşünceleri doğurduğunu ve bu ikincinin tamamlanmış olguların ideal bir ifadesinden başka bir şey olmadığını ve tüm olgular içinde asıl olgular olan ekonomik ve maddi gerçeklerin, zihinsel ve ahlaki, siyasal ve toplumsal diğer tüm olguların kaçınılmaz türevleri oldukları o zorunlu temeli, ana dayanağı oluşturduğunu söylüyorlar.

Marx'ın kendisi kadar Maddeci ve Belirlenimci olan bizler de tarihteki ekonomik ve siyasal olgular arasındaki kaçınılmaz bağları kabul ediyoruz. Gerçekleşen tüm olayların kaçınılmaz karakterini, hatta gerekliliğini kabul ediyoruz. Ancak onların önünde umursamaz biçimde eğilmiyor ve her şeyden öte, dünyadaki tüm hayvan türlerinin en toplumsalı insan ırkının doğasında olması nedeniyle bazen daha az bazen daha fazla belirgin biçimler olarak içgüdülerde, insanların özelemlerinde ve bütün çağların tüm dinsel sembollerinin altında yatan insana ait o derin ideale, tarihin o üstün amacına, kendi doğaları gereği açıkça karşıtlık gösterdiklerinde, onları kutsama konusunda

¹ Alman sosyalist siyasetçisi (1825-1864). Daha sonra Alman Sosyal Demokrat Partisi haline gelen Genel Alman İşçi Dernekleri'nin kurucusu. (y.n.)

çok dikkatli davranıyoruz. Böylece, bugün her zamankinden daha iyi anlaşılan bu ideal şu sözcüklerde özetlenebilir: O insanlığın zaferidir, o mümkün olan en eksiksiz biçimde, dünya üzerinde yaşayan tüm insanların serbest ve kendiliğinden ekonomik ve toplumsal dayanışmasının örgütlenmesi yoluyla bireyin tam özgürlüğünün, maddi, zihinsel ve ahlaki tam gelişiminin sağlanması ve başarılmasıdır.

Tarihte kendini bu amaçla uyumlu olarak gösteren her şey, insan bakış açısından –ki bunun dışında bir bakış olamaz– iyidir; ona karşı düşen her şeyse kötüdür. Biz iyi ve kötü dediğimiz şeylerin her ikisinin de her zaman doğal nedenlerin doğal sonuçları olduğunu ve nihayetinde birinin de diğeri kadar kaçınılmaz olduğunu gayet iyi biliriz. Ama adına haklı olarak Doğa denilen şeyde, nasıl olumlamaya pek az istekli olduğumuz pek çok kaçınılmazlığı kabul ediyorsak –örneğin hasta bir köpek tarafından ısırıldığında kuduz nedeniyle ölmek kaçınılmazlığı– aynı biçimde, Tarih diye adlandırılan Doğa hayatının kesintisiz devam edişinde de kutsamaktan daha çok utanmaya değer bulduğumuz birçok kaçınılmaz durumla karşılaşabiliriz. En nefret edilebilir tarihsel gerçeklerin dahi gerçekleştikleri andan itibaren Doğanın tüm fenomenlerinde olduğu gibi tarihin fenomenlerinde de bulunan kaçınılmazlık özelliğine sahip olduğunu kabul etsek bile, sahip olabildiğimiz tüm enerjimizle bu kaçınılmaz durumları kendi toplumsal ve bireysel ahlakımız yaran gereği yaftalamalıyız.

Düşüncemi daha açık hale getirmek için onu bazı örneklerle betimleyeyim. İlkçağın sonlarına doğru Romalılarla Yunanların karşılaştıkları dönemin toplumsal ve siyasal koşulları üzerine çalışırken, Antik Yunan'ın insan özgürlüğünün göreceli yüksek standardının, Romalıların askeri ve idari barbarlığı tarafından fethedilmesi ve yok edilmesinin akla yatkın, doğal, kaçınılmaz olduğu sonucuna vardım. Ama bu beni geriye dönük olarak ve oldukça katı bir biçimde bu mücadelede Roma'ya karşı Yunan tarafını tutmaktan alıkoymadı ve insan ırkının Romalıların zaferinden kesinlikle hiçbir şey kazanmadığını anladım.

Aynı şekilde, Hristiyanların Paganların tüm kütüphanelerini, Sanatın ve antik felsefe ve bilimin tüm hazinelerini ilahi bir öfkeyle

yok etmelerini son derece doğal, akla uygun ve sonuç olarak kaçınılmaz bir gerçek olarak değerlendiriyorum. Ancak, siyasal ve toplumsal gelişimimiz için buradan nasıl bir avantaj elde ettiğimizi anlamak benim için kesinlikle imkansızdır. Hatta, eğer Marx'a inanacak olursanız, tarihte üretilen tüm zihinsel ve ahlaki olguların yegane nedeni olarak diğer tüm değerlendirmeleri dışlamaya kadar vardırırmamız gereken ekonomik olguların kaçınılmaz süreçlerinin yanı sıra, ilahi olarak esinlenmiş ilk Hristiyanların, insan ruhuna karşı işlenmiş kutsal barbarlık gösterisinin veya daha ziyade uzun barbarca davranış ve suç dizilerinin, Ortaçağ denen yıkıcı yüzyılların o uzun dizisini kaplayan zihinsel ve ahlaki çürüme ile bunun sonucu olarak siyasal ve toplumsal köleşmenin ana müsebbiplerinden biri olduğunu düşünmeye güçlü biçimde yakınlık duyduğumu söylüyorum. Emin olun, eğer ilk Hristiyanlar kütüphaneleri, müzeleri ve ilkçağın tapınaklarını yok etmeseydi, bugün bizler, daha insanca bir gelecek olasılığından bizi kuşkuyla düşürtecek derecede insanların beyinlerini kötürümleştiren korkunç ve utanç verici bir yığın saçmalıklarla kavga etmek zorunda kalmazdık.

Tarihte gerçekleşen ve benim de kaçınılmaz niteliğini kabul ettiğim olgulara karşı benzer itirazlara devam ederken, İtalyan Cumhuriyetlerinin görkemi ve Rönesans çağındaki insan dehasının muhteşem uyanışı karşısında duraksıyorum. Ardından, tarihin kendisi kadar eski iki şeytani dehanın, tarihin ürettiği her insani ve güzel şeyi bu zamana kadar yok eden iki boa yılanının yaklaşmakta olduğunu görüyorum. Kendileri Kilise ve Devlet, Papalık ve İmparatorluk. Ebedi şeytanlar ve ayrılmaz müttefikler olarak uzlaştıklarını, birbirlerini kucakladıklarını ve birlikte talihsiz ve çok güzel İtalya'yı yok ettiklerini, boğduklarını ve ezdiklerini, onu üç yüzyıllık bir ölüme mahkum ettiklerini görüyorum. Bunu yine çok doğal, mantıklı, kaçınılmaz ama her şeye rağmen tiksindirici buluyorum. Hem Papa'yı hem de İmparator'u aynı zamanda lanetliyorum.

Fransa'ya geçelim. Bir yüzyıl süren mücadeleden sonra, Devlet tarafından desteklenen Katoliklik nihayet Protestanlık üzerinde zafer

kazandı. Bugün Fransa'da kendilerine Devrimci diyerek, Katolikliğin bu zaferini –böyle bir şey varsa da kanlı ve insanlık dışı bir zaferdir– Devrim için gerçek bir zafer olarak değerlendiren kaderci okulun bazı politikacılarına veya tarihçilerine hâlâ rastlamıyor muyum? O zamanlarda Katolikliğin Devlet [ve] demokrasiyi temsil ettiğini, Protestanlığınsa aristokrasinin Devlete karşı ve aynı zamanda demokrasiye karşı isyanını temsil ettiğini ileri sürüyorlar. İnsanı çileden çıkarttığı kadar tiksindirici de olan bu gibi iğrenç safsatalar (ki Devletin zaferlerini aynı zamanda Sosyal Demokrasinin de zaferi olarak değerlendiren Marx yanlısı safsatalarla tamamen aynı taraftadırlar) ve saçmalıklar yüzünden kitlelerin aklı ve ahlak duygusu, kendi kana susamış sömürücülerini, yüzlerce yıllık düşmanlarını, zalimlerini, Devletin efendi ve hizmetkarlarını bizzat kendi özgürleşmelerinin kurumları, temsilcileri, kahramanları, kendini adanmış hizmetkarları olarak kabul etmelerine yol açan bir şekilde saptırılıyor.

Protestanlık, Kalvinist teoloji olarak değil ama canlı ve silahlı bir karşı koyuş olarak isyanı, özgürlüğü, insanlığı ve devletin yok edilmesini temsil ederken, Katoliklik kamu düzeni, otorite, ilahî yasa, Devletin Kilise ve Kilisenin Devlet tarafından kurtarılması, insan toplumunun sınırsız ve sonsuz bir köleliğe mahkum edilişidir demek bin kere doğrudur.

Gerçekleşen bir olgunun kaçınılmazlığını kabul ederken, Katolikliğin 16. ve 17. yüzyıllarda Fransa'daki zaferinin tüm insan ırkı için büyük bir talihsizlik olduğunu ve Aziz Bartholomeus katliamının² yanı sıra Nantes Fermanı'nın İlgası'nın³ da Fransa için Komün'deki Paris halkının mağlubiyeti ve katledilişi kadar yıkıcı olan olgular olduklarını söylemekte tereddüt etmiyorum. Fransa'da Protestanlığın yenilgisini Fransız halkının gerçekten devrimci doğası ile açıklayan çok zeki ve pek saygıdeğer Fransızlar duydum. "Protestanlık," dediler,

² Dinde reform taraftarı olan Calvincilerin Katolikler tarafından 1572'de Paris'te toplu şekilde katledilişi. Katliamı, Aziz Bartholomeus bayramında yapıldığı için bu adla anılmaktadır. (y.n.)

³ 1598'de IV. Henry'nin ilan ettiği ve Protestanlara bazı hakların verildiği, onları sisteme entegre etmek için hazırlanan Nantes Fermanı, 1685'te XIV. Louis tarafından yürürlükten kaldırılınca Protestanlık yasadışı hale gelmiş oldu. (y.n.)

“sadece yarım devrimdi; bizim tam bir devrime ihtiyacımız vardı; bu nedenle Fransız ulusu Reform'da kalmayı dilemedi ve nitekim orada durmadı. Ateizmi ilan edebileceği ana kadar Katolik kalmayı tercih etti. Bundan dolayı da hem Aziz Bartholomeus kabuslarına hem de daha az iğrenç olmayan Nantes Fermanı'nın İlgası'nın uygulayıcılarına tam ve Hristiyan bir teslimiyet ile dayandı.”

Bu saygıdeğer vatanseverler bir şeyi dikkate almak istemez görünüyorlar. O da şu ki, bir halk hangi bahaneyle olursa olsun zulümden zarar görürse, kaçınılmaz olarak geri dönüşü oldukça zor bir şekilde o faydalı isyan alışkanlığını ve hatta isyan içgüdüsünün kendisini kaybeder. [Böyle bir halk], Özgürlük duygusunu kaybeder ve bütün bunları bir kez kaybettiğinde, kaçınılmaz olarak yalnızca dış koşulları nedeniyle değil ama kendinde, kendi varlığının özü gereği köle bir halk olur. Fransa'da Protestanlık yenildiği için Fransız halkı kaybetmiştir veya daha ziyade hiçbir zaman özgürlük alışkanlığını edinmemiştir. Onda böyle bir gelenek ve alışkanlık eksik olduğu için bugün *siyasal bilinç* dediğimiz şeye sahip değildir ve bu bilinçten yoksun olduğu için şimdiye kadar yaptığı tüm devrimler ona siyasal özgürlük verememiş ya da sağlayamamıştır. En şenlikli günleri olan büyük devrim günleri hariç, Fransız halkı dün olduğu gibi bugün de köle bir halktır.

III

Devlet ve Marksizm

Tüm çalışma Devlet istihdamında gerçekleştirilir ve ücretler Devlet tarafından ödenir. Bu Devlet Sosyalizminin Otoriter Komünizminin temel ilkesidir. Tek mülk sahibi haline gelen Devlet –toplumun burjuva ayrıcalıklarının halihazırdaki örgütlenmesinden herkesin resmen eşitliğinin gelecekteki örgütlenmesine çok büyük siyasal ve ekonomik şoklar olmadan geçebilmesi için gerekli olan belirli bir geçiş döneminin sonunda aynı zamanda tek Kapitalist, tek banker, tefeci, düzenleyici, tüm ulusal emeğin yöneticisi ve onun ürünlerinin dağıtıcısı da olacaktır. Bu modern Komünizmin ideali, temel ilkesidir.

İlk kez Babeuf tarafından, Büyük Fransız Devrimi'nin sonlarına doğru çağının karakterini oluşturan eskiden kalma iyi yurttaşlığın ve devrimci şiddetin tüm görkemiyle telaffuz edilen Komünizm, yaklaşık 45 yıl sonra, Louis Blanc tarafından, Babeuf'ten çok daha az devrimci ve burjuva zayıflıklarına karşı çok daha hoşgörülü olan bu saygıdeğer yurttaşın, burjuvazinin kendilerini öldürecek zehirli ilacı fark etmeden yutmaları için onu süslemeye ve tatlandırmaya çalıştığı küçük kitabı *Çalışmanın Örgütlenmesi*'nde minyatür olarak yeniden biçimlendirildi ve üretildi. Fakat, burjuvazi kandırılmadı ve bu kibarlığa zorbalıkla cevap vererek Louis Blanc'ı Fransa'dan sürgün etti. Buna rağmen, [Blanc] hayranlık duyulması gereken bir sebatla, ekonomik sistemine tek başına sadık kaldı ve tüm geleceğin kendi küçük kitabı *Çalışmanın Örgütlenmesi*'nde kapsandığına inanmaya devam etti.

/ Komünist düşünce sonrasında daha ciddi ellere geçti. Almanya'daki Sosyalist Parti'nin rakipsiz şefi, engin bir bilgiyle silahlanmış Karl Marx, dalkavukluk etmeden söylenebilir, tüm yaşamı yalnızca emeğin ve ağır işçilerin özgürleşmesi hedefine adanmış, büyük bir zekadır. Şüphesiz tek değilse bile, en azından Uluslararası İşçi Birliği'nin ana kurucularından biri olan Karl Marx, Komünist düşüncenin gelişiminin ciddi bir çalışmanın amacı olmasını sağlamıştır. Büyük çalışması *Kapital*, ekonomik koşulları ve gerçek üretim sistemini az ya da çok bilmeyen bir genç adamın kafasında bir tek günde çıkmış bir fantezi, önsel bir tasarım değildir. Çok kapsamlı, ayrıntılı bir bilgi kümesi ve sistemin ve koşullarının çok bilge bir çözümlemesi üzerinde kuruludur. Karl Marx, çok geniş istatistiksel ve ekonomik bilgiye sahip bir adamdır. *Kapital* üzerindeki çalışması, her ne kadar geniş okuyucu kitleleri için onu yaklaşılmaz kılan formüller ve metafizik inceliklerle talihsiz biçimde dolu olsa da, olgular dışında herhangi bir akıl yürütmeyi mutlak olarak dışlamak anlamında bilimsel veya gerçekçi bir çalışmanın olabileceği en üst aşamadır./

Neredeyse tamamı kendisi gibi göçmen olan Alman işçiler arasında 30 yıla yakın yaşayan ve çevresi doğuştan veya akrabalık vasıtasıyla burjuva dünyasına ait olan az ya da çok zeki arkadaşlar ve öğrencilerle çevrili olan Marx, ateşli ustalardan oluşan ve tüm Almanya'ya yayılan bir Komünist okul veya bir çeşit küçük Komünist Kilise kurmayı doğal olarak başardı. Nicelik açısından küçük olsa da, bu Kilise becerikli bir biçimde örgütlendi ve Almanya'nın tüm ana bölgelerindeki işçi sınıfı örgütleriyle kurduğu çeşitli bağlantılar sayesinde şimdiden önemli bir güç haline geldi. Karl Marx doğal olarak bu Kilise'de neredeyse mutlak bir egemenliğe sahiptir. Ayrıca hakkını vermek gerekir ki, bu küçük bağnaz taraftarlar ordusunu, Almanya işçilerinin fikir dünyaları üzerindeki nüfuz ve kudretini her zaman artıracak bir biçimde nasıl yöneteceğini iyi bilmektedir.

Marx sadece bilge bir Sosyalist değildir. O aynı zamanda çok akıllı bir siyasetçi, ateşli bir yurtseverdir. Farklı araçlarla olsa da, Bismarck gibi ve Sosyalist olsun-olmasın pek çok yurttaşı gibi, Alman halkının

onuru ve istesin istemesin dünyanın mutluluğu ve uygarlığı için bir büyük Alman Devleti'nin kurulmasını hedefler.

Bismarck politikası bugünündür; kendisini onun mirasçısı ve devamı olarak değerlendiren Marx'ın politikası geleceğe aittir. Marx'ın kendisini Bismarck'ın devamı olarak gördüğünü söylerken, Marx'a iftira etmekten çok uzağım. Eğer kendini öyle görmeseydi, tüm düşüncelerinin ortağı Engels'in, Bismarck'ın Toplumsal Devrim hedefine hizmet ettiğini yazmasına izin vermezdi. O [Bismarck] bugün kendince hizmet etmektedir; Marx daha sonra başka bir biçimde hizmet edecektir. Bugün nasıl Bismarck'ın politikalarının hayranıysa ileride de bu anlamda sürdürücüsü olacaktır.

Şimdi, Marx'ın politikalarının kendine has özelliklerini inceleyip Bismarckçı politikalardan ayrıldığı önemli noktaları belirleyelim. Ana nokta, tek nokta da denebilir, şudur; Marx bir demokrat, bir Otoriter Sosyalist ve bir Cumhuriyetçidir. Bismarck açık açık Pomeranyalıdır⁴, aristokrat, monarşi yanlısı bir Junkerdir⁵. Bu nedenle fark çok büyüktür, çok ciddidir ve her iki taraf da bu farklılıkta samimidir. Bu noktada, Bismarck ve Marx arasında herhangi bir olası anlaşma veya uzlaşma yoktur. Hatta Marx'ın, hayatı boyunca Sosyalist demokrasi amacına verdiği birçok geri dönülmez taahhütten ayrı olarak, bizzat kendi duruşu ve tutkuları bu konuda olumlu bir güvence veriyor. Ne kadar liberal olursa olsun bir monarşide Marx için herhangi bir yer, herhangi bir rol ve daha fazlası olamaz. Hele de başında militarist ve bağnaz başağrısı bir İmparator ve Almanya'nın ona gardiyanlık eden tüm baron ve bürokratlarıyla Bismarck tarafından kurulan Prusya Alman İmparatorluğu'nda, bu çok daha fazla böyledir. İktidara gelmeden önce, Marx bunların hepsini süptürmelidir.

Bu nedenle Devrimci olmaya zorlanmıştır. Marx'ı Bismarck'tan ayıran işte budur. Hükümetin biçimi ve koşulları. Biri, tıpkı Thiers yönetimindeki Fransa'nın olduğu gibi bir Muhafazakar Cumhuriyet'te

⁴ 1806'ya kadar Almanya sınırları içinde kalan, günümüzde Polonya'ya ait olan bölge.

⁵ Prusya döneminde büyük toprak sahiplerine ve sonrasında burjuva-aristokrat muhafazakar sınıfa verilen ad.

açıkça aristokrat ve monarşisttir; diğeri açık açık demokrat ve cumhuriyetçidir ve son kertede Sosyalist bir demokrat ve Sosyalist bir cumhuriyetçidir.

Şimdi onları neyin birleştirdiğini görelim. Bu apaçık ki Devlet kütüdür. Bismarck'ın durumunda bunu kanıtlamaya hiç ihtiyacım yok, deliller oradadır. Baştan ayağa bir Devlet adamıdır ve sadece Devlet adamıdır. Ama bunun Marx söz konusu olduğunda da böyle olduğunu kanıtlamak için çok büyük çabalar sarf etmem gerektiğine inanmıyorum. Yönetmeyi, Uluslararası İşçi Birliği'nde bir yönetim kurmak isteyecek kadar çok sever; iktidara öyle çok tapar ki diktatörlüğünü eskiden olduğu gibi bugün de bize hâlâ dayatmak istemektedir. Kişisel tavrını göstermek için bu kadarı bana yeterli geliyor. Fakat Sosyalist ve siyasal programı da bunun oldukça inançlı bir ifadesidir. Tüm çabalarının nihai hedefi, Almanya'da partisinin temel belgelerinde de bize ilan edildiği gibi, büyük Halk Devleti'ni (Volksstaat) kurmaktır.

Ama her kim devlet diyorsa, zorunlu olarak sınırları olan belirli bir Devlettten bahseder. Kuşkusuz eğer [Devlet] çok büyükse pek çok farklı halk ve ülkeden oluşabilir ama bir o kadar da [halk ve ülkeyi] kaçınılmaz olarak dışında bırakacaktır. Eğer, Napoleon ve İmparator Beşinci Charles'ın düşlediği gibi veya Papalık'ın Evrensel Kilise'yi düşlemesi gibi bir Evrensel Devlet'i düşlemiyorsa, Marx'ın düşlerinin gerçekleşme saati geldiğinde, eğer elbette bir gün gelirse, bugün kendisini yiyip bitiren tüm enternasyonal hırslarına rağmen, bir seferde birkaç Devleti değil bir tek Devleti yönetmekle yetinmek zorunda kalacaktır. Sonuç olarak, Devlet diyen *bir* Devlet der ve *bir* Devlet diyen bununla birkaç Devletin varlığını onaylar ve *birkaç* Devlet diyen hemen ekler: rekabet, kıskançlık, aralıksız ve sonuçsuz savaş. En basit mantığın yanı sıra tüm tarih buna tanıklık etmektedir.

Birbirine benzeyen ve aynı zamanda yabancı olan iki güç birbirini yok etmeye çalışmadan bir arada var olamayacağına göre yok olma ızdırabı çeken ve kendisini komşu Devletler tarafından yenip bitirilirken gören herhangi bir Devlet, mutlak güce yönelmek zorunda kalır ve güçlü olduğunda, kendisi fetholmamak için fetih mesleğine başlar.

Her kim fetih diyorsa, her ne biçimde ve ne tür ad altında olursa olsun köleleştirilmiş ve esir halklar der.

İnsan ırkının bağlarını kırmak ve doğrusunu söylemek gerekirse insanlığı inkâr etmek Devletin doğası gereğidir. Fethetmediği diğer Devletlerin yurttaşlarına kendini bu şekliyle dayatamaz ama; en azından kendi yurttaşları için ya da açık konuşmak gerekirse tebaası için, kendini tüm zamanların ve varlıkların en yücesi ve mutlağı olarak düzenlemediği sürece Devlet kendi bütünlüğünün ve gücünün tamamını koruyamaz. Devlet ahlakının ve Devlet aklının doğuşu, kaçınılmaz olarak evrensel ahlak ve evrensel ustan bir kopuş ortaya çıkarır. Siyaset'in veya Devlet erdeminin ilkesi çok basittir. Üstün amaç olan Devletin gücünü geliştirmeye yarayacak her şey iyidir; ona zıt olan her şey, dünyadaki en insani şey dahi olsa, kötüdür. Bu ahlaka *Yurtseverlik* denir. Enternasyonal, yurtseverliğin yadsınması ve buna bağlı olarak Devletin yadsınmasıdır. Bu nedenle, eğer Marx ve Alman Sosyalist Demokrat Partisi'ndeki arkadaşları programımıza Devlet ilkesini eklemeyi başarırlarsa Enternasyonal'i öldürmüş olurlar.

Devlet, dış ilişkiler söz konusu olduğunda kendini korumak için mutlaka güçlü olmalıdır. Ancak dışişlerinde böyle olan bir Devlet, içişlerinde de şaşmaz biçimde öyle olacaktır. Varlığının özel koşullarına uygun özel bir ahlaktan, evrensel insan ahlakına bir kısıtlama içeren ve sonucunda onun yadsınması olan bir ahlaktan esinlenen ve böyle bir ahlakla yönetilmeye onay veren her devlet, tebasının düşüncelerinin ve her şeyden önce davranışlarının sadece bu yurtsever veya özel ahlaktan esinlenmesini ve saf veya evrensel insan ahlakının öğretilerini duymamayı sürdürmesini gözetmek zorundadır. Buradan Devlet sansürünün gerekliliği sonucu doğar. Esas olarak kendi siyasal bakış açısından oldukça mantıklı olarak, Marx'ın da söylediği gibi, çok geniş düşünce özgürlüğü Devlet güvenliğinin koşulu olan herkesin bağlılığı unsuru ile uyumsuzdur. Gerçekte de Marx'ın düşüncesi, inandırıcı gerekçeler sunup, Enternasyonal'e maske ile gizleyerek sansürü sokma çabalarıyla yeterince kanıtlanmıştır.

Ancak bu sansür ne kadar ihtiyatlı olursa olsun, hatta Mazzini'nin⁶ geçmişte yapmak istediği ve Marx'ın da bugün yapmak istediği gibi Devlet; eğitimi ve halkın tüm öğretimini tekeline alsa bile, yasaklanmış ve tehlikeli düşüncelerin kendi yönettiği nüfusun bilincine girmeyeceğinden ya da bir biçimde sızmayacağından hiçbir zaman emin olamaz. Yasak meyvenin insanlar için önemli bir çekiciliği vardır. Devletin ebedi düşmanı isyan ifriti, yeterince aptallaştırılmazlarsa insanların kalplerinde çok kolay bir biçimde uyanır ve ne eğitim-öğretim ne de sansür Devletin düzenini yeterli derecede güvenceye alamaz. Hâlâ daha insanların düşüncelerinin ve tutkularının akışını gizlice ve hissettirmeden izleyen ve yöneten polise, sadık ajanlara sahip olmalıdır. Marx'ın bu gerekliliğe inanmış olduğunu, Enternasyonal'in tüm bölgelerini ve hepsinden önce İtalya, Fransa ve İspanya'yı gizli ajanları ile doldurmak gerektiğine inandığını görmüştük. Son olarak, eğitim ve öğretimin örgütlenmesi sansür ve polislik açısından ne kadar mükemmel olursa olsun, *içerdeki düşmanlara* karşı onu koruyacak silahlı bir kuvvete sahip olmadıkça Devletin varlığı güvende olamaz. Devlet, kültürlerinin derecesi, yaşadıkları ülkelerin ve yerelliklerin doğası, uğraştıkları meslek, onları yönlendiren çıkar ve özelemler bakımından çok farklı olan pek çok sayıda insanın yukarıdan aşağıya yönetimidir. Devlet tüm bunların şu ya da bu herhangi bir azınlık tarafından yönetimidir; bu azınlık, genel oyla bin kez seçilmiş de olsa, halk kurumları tarafından da denetlense, din adamlarının Tanrıya atfettiği her şeyi bilmek, her yerde hazır ve nazır olmak, her şeye gücü yetmek nitelikleri ile donatılmamışsa, tüm ihtiyaçları bilmesi ve öngörmesi veya dünyadaki en meşru ve acil çıkarları tam bir adalet ile tatmin etmesi imkânsızdır. Her zaman mutsuz insanlar olacaktır çünkü her zaman kurban edilenler olacaktır.

Ayrıca, Devlet, doğası gereği Kilise gibi, yaşayan varlıkların en büyük celladıdır. Kalbinde nüfusun tüm olumlu, yaşayan, bireysel ve

⁶ Giuseppe Mazzini (1805-1872): İtalyan devletlerini yabancı egemenliğinden kurtararak cumhuriyet yönetimi altında birleştirmeyi amaçlayan Yeni İtalya (Giovine Italia) adlı gizli devrimci örgütün kurucusu.

yerel çıkarlarının karşılaştığı, çarpıştığı, birbirini yok ettiği, ortak çıkar, kamu yararı, kamu güvenliği denen soyutlamada soğurulduğu ve tüm gerçek arzuların halk iradesi adındaki diğer soyutlamada birbirini götürdüğü keyfi bir varlıktır. Buradan çıkan sonuç şu ki sözde halk iradesi olarak adlandırılan şey nüfusun gerçek arzularının her zaman kurban edilmesi ve yadsınmasından başka bir şey değildir; aynı şekilde sözde kamu yararı da onların çıkarlarının kurban edilmesinden başka bir şey değildir. Ancak bu her şeyi yiyen soyutlamanın kendisini milyonlarca insana dayatabilmesi için gerçek bir varlık, canlı bir güç veya herhangi bir başkası tarafından temsil edilmesi ve desteklenmesi gerekir. Bu varlık, bu güç pekâlâ her zaman olmuştur. Kilise'de ona ruhban sınıfı denir ve Devlet söz konusun olduğunda, egemen ya da yönetici sınıf.

Gerçekte, tarihin içinde ne buluruz? Devlet her zaman o ya da bu ayrıcalıklı sınıfın hamisi olmuştur. Ruhban sınıfı, soylu sınıfı, burjuva sınıfı ve son olarak bürokratlar sınıfı, diğer tüm sınıflar bitap düştüğünde, Devlet bir makine durumuna (artık nasıl nitelerseniz) çöker ya da yükselir. Ancak onun var olmasında çıkarı olan şu ya da bu ayrıcalıklı bir sınıfın olması Devletin kurtuluşu için mutlaka gereklidir. Ve Yurtseverlik denen şey tam olarak bu ayrıcalıklı sınıfın birleşik çıkarıdır.

Devlet, insan ırkının büyük çoğunluğunu şefkatinden yoksun bırakarak, onu sorumlulukların, ahlak, adalet ve hak konularındaki karşılıklı yükümlülükler silsilesinin ötesine atarak insanlığı reddeder ve o büyük sözcük "Yurtseverlik" vasıtasıyla tebalarına bir üstün ödev olarak adaletsizlik ve zorbalığı dayatır. İçlerindeki insanlığı kısıtlar, sakatlar, öldürür, böylece insan olmaktan çıkarak artık yurttaş olmak dışında bir şey değildirler. Veyahut, daha doğru olacak bir biçimde, olguların tarihsel sırasıyla ilişkisi içinde değerlendirirsek, bu koşullar altında kendilerini yurttaş düzeyinden öteye insan düzeyine hiçbir zaman yükseltmeyeceklerini görürüz.

Eğer bir toplumsal sözleşmeden türeyen özgür Devlet tasarımını kabul edecek olursak, o zaman zeki, adil, basiretli halkın artık yöne-

tim ya da Devlete herhangi bir ihtiyacı olmaması gerekir. Böyle bir halk tüm içgüdülerini serbest bir yöne bırakarak sadece yaşamaya ihtiyaç duyabilir. Adalet ve kamu düzeni doğal yoldan halkın yaşamından türeyecektir ve Devlet, toplumun nezaretçisi, rehberi, eğitici ve düzenleyicisi olmaktan çıkarak, tüm baskıcı güçlerini terk ederek ve Proudhon'un ona verdiği alt role inerek artık basit bir iş bürosu, toplumun hizmetinde bir çeşit merkezi takas odası dışında bir şey olmayacaktır.

Şüphesiz, böyle bir siyasal örgüt veya siyasal eylemin özgürlükler lehine toplumsal yaşamda bu kadar daraltılması, topluma büyük bir yarar olacaktır ama bu hiçbir biçimde Devletin inançlı taraftarlarını memnun etmeyecektir. Onlar mutlaka bir Nezaret Devletine, toplumsal yaşamı yöneten, adalet dağıtan ve kamu düzenini idare eden bir Devlete ihtiyaç duyar. Yani kabul etseler de etmeseler de ve hatta kendilerine Cumhuriyetçi, demokrat veya hatta Sosyalist deseler bile, yönetmek için her zaman az ya da çok cahil olan, gelişmemiş, aciz ya da gerçek adıyla söylersek ayaktakımı olan bir halka sahip olmalılardır. Bu durumda, kendilerini kamu yararına her zaman adama fırsatına sahip olabilmek için olsa gerek, bizzat kendi tarafsızlıkları ve alçakgönüllülüklerine aykırı davranarak, en iyi yerleri yine kendilerine saklarlar. Erdemli adanmışlıkları ve eşsiz zekâlarıyla, insan sürüsünün oldukça güçlü ayrıcalıklı koruyucuları olarak, elbette sadece onun iyiliği için onu zorlar ve güvenliğe yöneltirken, aynı zamanda biraz da kırkabilirler.

Her mantıklı ve samimi Devlet teorisi zorunlu olarak otorite ilkesi üzerinde kuruludur –yani kendilerini yönetmekten her zaman aciz olan kitlelerin o ya da bu biçimde kendilerine daima yukarıdan dayatılan hikmet ve adaletin hayırlı boyunduruğuna teslim olmaları hakkındaki, her şeyden önce teolojik, metafizik ve siyasal düşünce üzerinde. Peki bu düşünce ne adına ve kim tarafından dayatılmaktadır? Kitleler tarafından bu derecede kabul edilen ve saygı duyulan otorite sadece üç kaynağa sahip olabilir: kaba kuvvet, din, üst bir aklın eylemi. Bu üst akıl her zaman azınlıklar tarafından temsil edilir.

Kölelik aldığı biçimi ve adını değiştirebilir ama temelleri aynı kalmaya devam eder. Bu temel sözcüklerle şöyle ifade edilir: köle olmak başkaları için çalışmaya zorlanmaktır. Aynı biçimde efendi olmak başkalarının emeği üzerinden yaşamaktır. Eski zamanlarda, tıpkı bugün Asya ve Afrika'da olduğu gibi, kölelere basitçe köle deniyordu. Ortaçağ'da, "serf" adını aldılar, bugünse "ücretli" deniyor. Ücretlilerin durumu kölelerinkinden daha onurlu ve daha az zordur ama yine de açlığın yanı sıra siyasal ve toplumsal kurumlar tarafından çok ağır çalışma koşullarına itilmekte ve kimileri keyif çatmalarını sürdürebilsinler diye çok daha fazla çalışmak zorunda bırakılmaktadırlar. Sonuç olarak, onlar köledir. Ve genelde, yurttaşlar adı verilen siyasal sınıfın özgürlüğünün ve kültürünün asli ve kesinlikle zorunlu temeli olan ücretli kitleleri veya köleleri zorla çalıştırmadığı sürece, eski ya da çağdaş hiçbir Devlet, ayakta kalamadı ve hiçbir zaman da kalamayacaktır.

Birleşik Devletler dahi bu kurala istisna değildir. Olağanüstü refahı ve kısıkcı ilerleme düzeyi büyük ölçüde ve her şeyden önce bir önemli üstünlüğe dayanır: Kuzey Amerika'nın büyük toprak zenginliği. Yüksek miktarda işlenmemiş ve verimli topraklar, hiçbir yerde bulunmayan bir siyasal özgürlükle beraber her yıl yüz binlerce güçlü, girişken ve zeki koloniciyi kendine çekmektedir. Bu zenginlik aynı zamanda yoksulluğu uzak tutmakta ve toplumsal sorunun ortaya çıkacağı zamanı geciktirmektedir. İş bulamayan veya kapitalistler tarafından verilen ücretlerle tatmin olmayan bir işçi gereksinim varsa her zaman uzak Batı'ya, yabancı ve kullanılmayan bir toprağı temizlemek için göç edebilir.

Tüm Amerikan işçilerine bir son çare olarak her zaman açık olan bu olasılık, ücretleri belirli bir düzeyde tutar ve her bireye Avrupa'da taddılmayan bir bağımsızlık verir. Bu üstünlüğün sakıncası şudur: Sanayi ürünlerinin ucuzluğu emeğin ucuzluğu ile sağlandığından, Amerikalı üreticiler çoğu zaman Avrupalı üreticilere karşı rekabet edebilecek durumda değildirler. Nitekim, buradan Kuzey Eyaletlerinin sanayisi için korumacı tarife zorunluluğu doğar. Ama bunun bir sonucu olur,

ilk olarak yapay sanayiler çoğalır ve üretici olmayan Güney Eyaletleri ezilir, harap olur ve ayrılmayı istemeye itilirler. Son olarak, yavaş yavaş Avrupa'nın büyük üretici Devletlerindeki işlerin durumuna benzer bir durumda kendini bulmaya başlayan proleter emekçi kitleler, hep beraber New York, Philadelphia, Boston ve pek çok diğer şehirlere toplanır. Ve tıpkı bizim ülkelerimizde çok önceleri görülmeye başlandığı gibi Kuzey Eyaletlerinde de toplumsal sorunun etkili olarak görülmeye başladığını görüyoruz.

Ve orada da kitlelerin kendini yönetmesi, halkın her şeye gücünün yetmesinin tümü apaçıklığına rağmen, çoğu zaman bir kurgu durumunda kalır. Gerçekte, yönetenler yine azınlıklardır. Kölelerin özgürleştirildiği İç Savaş dönemine kadar açık açık kölelik ve insafsız çiftçi oligarşisinin taraftarı, her şeyi hırslarına ve şeytani tutkularına kurban edebilecek kadar imansız ve vicdansız demagoglar olan sözde Demokrat Parti, yaklaşık elli yıl için neredeyse sürekli olarak hiç engellenmeden kullandıkları iğrenç etki ve eylemleriyle Kuzey Amerika'nın siyasal ahlakının bozulmasına büyük katkıda bulunmuştur.

Cumhuriyetçi Parti, gerçekten zeki ve cömert olsa da, hâlâ ve her zaman bir azınlıktır ve özgürlük konusunda bu partinin samimiyeti ne olursa olsun, açıkladığı ilkeler ne denli yüce ve cesur olursa olsun, bu durum iktidardayken içinde bulunduğu bu tekelci yönetici azınlık pozisyonunu, halkın kendi kendini yönetiminin en sonunda gerçek olması için ulusun kütlesi içinde erimek adına terk edeceği konusunda ümitlenmemize izin vermez. Bunun için Eski ve Yeni Dünya'yı şimdiye kadar sarsmış tüm devrimlerden çok daha büyük bir devrim gerekecektir.

İsviçre'de, orada yaşanmış tüm demokratik devrimlere rağmen, yöneten sınıf hâlâ her zaman rahat koşullarda yaşayan, yani zenginlik, boş zaman ve eğitim ayrıcalıklarına sahip burjuvazidir. Halkın egemenliği –her zaman iğrendiğimiz bir sözcüktür çünkü bizim gözümüzde her egemenlik iğrençtir– ve halkın kendi kendini yönetimi her ikisi de benzer biçimde bir kurgudur. Halk, gerçekten değil hukuken egemendir. Kendilerine hiç boş zaman bırakmayan günlük

çalışmalarıyla gerçekten yutuldukları ve eğer tamamen cahil değillerse de en azından eğitimde burjuvaziden çok geride oldukları için sözde egemenliklerini bunların eline bırakmak zorunda bırakılırlar. Birleşik Devletler'de olduğu gibi İsviçre'de de halkın buradan sağladığı tek fayda, ihtirash azınlıklar olan siyasal sınıfların, çoğu zaman halkı kandırmak amacıyla kötü bir şekilde de olsa ulufe dağıtmadan, halkın kısa süreli tutkularını tatmin etmeden iktidara gelemeyecek olmalarıdır.

En kötü cumhuriyetin bile en aydınlanmış monarşiden bin defa iyi olduğu doğrudur zira en azından cumhuriyette, bir halkın her zaman sömürülse de ezilmediği zamanlar varken, monarşilerde hiçbir zaman böyle bir boşluk yoktur. Ve sonra demokratik rejim, monarşinin hiç yapmadığı bir şeyi yapar, kitleleri azar azar kamu yaşamına çeker. Ancak her ne kadar cumhuriyeti tercih etsek bile, yönetim biçimi ne olursa olsun toplumlar meslek, zenginlik, eğitim ve ayrıcalıklar kaynaklı kalıtsal eşitsizlik nedeniyle farklı sınıflara bölünmüş olarak kaldıkça her zaman bir azınlık yönetiminin ve çoğunluğun azınlık tarafından kaçınılmaz olarak sömürüsünün olacağını bizler tanımak ve açığa çıkarmak zorundayız.

Devlet bu egemenliğin ve sömürünün kurallaştırılması ve sistematikleştirilmesinden başka bir şey değildir. Halk kitlelerinin, serbest sözleşme üzerine kurulmuş ideal bir Devlette ilk bakışta dilediğiniz kadar akıllı ve adanmış görünen bir azınlık tarafından yönetiminin sonuçlarını inceleyerek bunu göstermeye çalışmalıyız.

Yönetimin sadece en iyi yurttaşlarla sınırlı olduğunu farz edin. İlk bakışta bu yurttaşlar bir hak olarak değil bir gerçeklik olarak ayrıcalıklıdır. Halk tarafından seçilmişlerdir çünkü onlar en zeki, akıllı, bilge, cesur ve adanmış olanlardır. Hepsi eşit kabul edilen yurttaşlar kitesinden ayrılmışlardır, henüz ayrı bir sınıf oluşturmazlar. Sadece doğa tarafından ayrıcalıklı kılınmış bir grup insandırlar ve tam da bu nedenle halk tarafından seçilmek üzere ayrılmışlardır. Deneyimin bize gösterdiği gibi, tüm zamanlarda ve ülkelerde ulusun bütün bileşenlerinin ittifak halindeki saygısını kendiliğinden hak eden böyle

olağanüstü nitelikler bağışlanmış insanların sayısı çok az olduğu için eldeki toplam oldukça sınırlıdır. Bu nedenle, kötü bir tercih yapma ihtimalinin sancısını çeken kalan halk her zaman yöneticilerini onların arasından seçmek zorunda kalacaktır.

Burada, eğer hâlâ iki sınıf demeyeceksek de, toplum iki kategoriye bölünmüştür. Bunlardan biri yurttaşların büyük çoğunluğundan oluşur, seçilmiş liderlerinin yönetimine serbestçe biat eder, diğeri ayrıcalıklı olan küçük bir toplamdan oluşur, halk tarafından tanınır, kabul edilir ve yönetim için görevlendirilir. Halk seçimine bağlı olarak, öncelikle yurttaşlar kitlesinden seçimlerde sadece onların tercih edilmelerine neden olan kimi niteliklerle ayrılırlar ve doğal olarak hepsinin en adanmış ve yararlılarıdır. Henüz kendilerine halkın talep ettiği ve görevlendirildikleri yetkileri kullanmak dışında herhangi bir ayrıcalık, herhangi bir özel hak tanımamışlardır. Geri kalanlar yaşam biçimleri, var oluş koşulları ve araçları gereği, kendilerini diğerlerinden hiçbir biçimde ayırmazlar, böylece herkes arasında kusursuz bir eşitlik hüküm sürmeye devam eder. Bu eşitlik uzun süre korunabilir mi? Biz korunamayacağını iddia ediyoruz ve bunu kanıtlamaktan daha kolayı yoktur.

İnsanın kişisel ahlakı için hiçbir şey, yönetmek alışkanlığından daha tehlikeli değildir. En iyi, en akıllı, en tarafsız, en cömert, en saf insan, bu ilişkide şaşmaz biçimde ve her zaman bozular. İktidara içkin iki düşünce bu ahlaksızlaşmayı üretmekte hiçbir zaman başarısız olmaz; bunlar, kitleleri hor görmek ve kişinin kendi erdemlerini abartmasıdır.

“Kitleler,” der kişi kendine, “kendi kendilerini yönetmedeki yetersizliklerini kabul ederek beni şefleri olarak seçtiler. Bu davranışla, kendilerinin ne kadar aşağıda ve benim ne kadar yukarıda olduğumu alenen beyan ettiler. Bana eşit hemen hiç kimseyi kabul etmeyen bu insan kalabalığının arasında yalnız ben kamu işlerini yönetmeye yetenekliyim. Halkın bana ihtiyacı var; benim hizmetlerim olmadan yapamazlar. Buna karşın, ben kendi kendime başarıyla idare edebilirim. Bu nedenle onlar, kendi güvenlikleri için bana itaat etmeliler. Ve ben onları yönetmeye tenezzül ederek büyük bir iyilikte bulunuyorum.”

Tüm bunların içinde kişinin aklının yanı sıra kalbini de kaybetmesine neden olacak ve onun gözünü gururdan karartacak bir şey yok mudur? İktidar ve yönetme alışkanlığının en zeki ve erdemli insan için bile hem zihni hem de ahlaki bir cinnet kaynağı haline gelmesi bu nedenledir.

Ama Marx'ın Halk Devleti'nde, bize söylenen hiçbir ayrıcalıklı sınıf olmayacağıdır. Herkes, sadece yasal ve siyasal bakımdan değil aynı zamanda ekonomik bakımdan da eşit olacaktır. Ele alınış biçimi ve takip edilmesi arzulanılan yol düşünüldüğünde vaat edilenin yerine getirilebileceğinden çok şüphe etsem de, en azından vaat edilen budur. Bundan dolayı artık herhangi bir ayrıcalıklı sınıf bulunmayacaktır ama bir yönetim mutlaka olacaktır. Ve bunu iyi not edin. Bu yönetim, bugünkü yönetimler gibi kitleleri siyasal olarak yönetmek ve idare etmekle yetinmeyecek, ayrıca üretim ve zenginliğin adil bölüşümü, toprağın ekilmesi, fabrikaların kurulması ve geliştirilmesi, ticaretin örgütlenmesi ve yönetimi, son olarak sermayenin üretimde tek banker olan Devlet aracılığıyla yönlendirilmesini kendi tekelinde toplayarak onları ekonomik olarak da yönetecek fazlaca karmaşık bir yönetim olacaktır. Tüm bunlar bu yönetimden çok büyük bir bilgi yığınağı ve pek çok "kafadan taşan beyin" talep edecektir. Bu yönetim, tüm rejimlerin en aristokrati, despotu, kibirlisi, hor göreni, kısacası *bilimsel aklın hükümrancılığı* olacaktır. Yeni bir sınıf, yeni bir Gerçek, sözde bilim adamları ve alimler hiyerarşisi olacaktır. Dünya, bilgi adına yöneten bir azınlık ile pek cahil bir çoğunluk arasında bölünecektir. Ve sonra, cahiller kitlesinin başına taş yağsın!

Böyle bir rejim kitlelerde çok fazla hoşnutsuzluk uyandırmakta başarısız olmayacaktır. Marx'ın aydınlanmacı ve özgürleştirici yönetimi bunu dengelemek için güçlü bir silahlı kuvvete ihtiyaç duyacaktır. Zalim başkaldırıları her şeyi yok etmeye ve alaşağı etmeye yetecek olan bu milyonlarca cahilin arasında düzenin korunması için, der Engels, yönetimin güçlü olması gerekir, kafalardan taşan beyinler tarafından yönetilen bir yönetimin bile.

Marx'ın programının tüm demokratik, sosyalist cümlelerinin ve vaat-

lerinin arkasında, yönetim biçimleri ne olursa olsun tüm Devletlerin despot ve zalim gerçek doğalarını oluşturan her şeyi çok iyi görebilirsiniz. Son tahlilde Marx tarafından şiddetle önerilen Halk Devletiyle Bismarck tarafından güç kadar zekâyla da sürdürülmüş aristokratik-monarşik Devlet işiçlerindekinin yanı sıra dışişilerindeki hedeflerinin doğası bakımından da tamamen aynıdır. Dış ilişkilerinde bu askeri gücün kullanımı, yani fetihken; işiçlerinde, silahlı kuvvetlerin görevlendirilmesidir. Bunlar, tüm tehdit altındaki siyasal iktidarların, inandırmaktan, umut etmekten, boyun eğmekten ve her zaman itaat etmekten sıkılmış isyanla ayağı kalkan kitlelere karşı son silahlarıdır.

Marx'ın Komünist düşüncesi tüm yazılarında ortaya çıkar. Ayrıca, Londra'da bulunan Uluslararası İşçi Birliği Genel Konseyi tarafından 1869'da Basel Kongresi'nde öne sürülen tekliflerin yanı sıra Fransız-Alman Savaşı nedeniyle ertelenmek zorunda kalınan Eylül 1870'de yapılması gereken Kongre'de sunmak istediğı tekliflerde de ortaya konur. Londra'daki Genel Konsey'in bir üyesi ve Almanya'nın sorumlu sekreteri olarak Marx, Konsey'de, iyi bilindiğı gibi, önemli ve kabul etmek gerekir ki meşru bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, Konsey tarafından Kongre'ye sunulan tekliflerden birkaçının heyet ve Marx'ın heyetle çalışma işbirliğinden doğduğı kesin kabul edilebilir. Bu yolla, Genel Konsey üyesi İngiliz yurttaş Lucraft, Basel Kongresi'nde ülkedeki tüm toprakların Devlet mülkiyetinde olması ve bu toprakların ekiminin Devlet görevlileri tarafından yönetilmesi gerektiğini iddia etmişti. "Bu," diye ekliyordu kendisi, "halkın, ulusal toprakların Devlet tarafından iyi yönetilip yönetilmediğini dikkatlice izleyeceği ancak demokratik ve Sosyalist bir Devlette mümkündür".

Bu Devlet kültü, genel olarak Alman Sosyalizminin ana özelliğidir. En büyük Sosyalist ajitatör ve Almanya'daki pratik Sosyalist hareketin gerçek kurucusu Lasalle, buna gömülmüştü. Devletin iktidarı dışında işçiler için hiçbir kurtuluş görmüyordu. Ona göre işçiler buna genel oy aracı ile sahip olmalıydılar.

IV

Enternasyonalizm ve devlet

Marx'ın ulusal reel politikasını değerlendirelim. O da Bismarck gibi, bir Alman yurtseveridir. Almanya'nın bir Devlet olarak büyüklüğünü ve gücünü arzular. Kimse onun ülkesini ve halkını sevmesini bir suç sayamaz. Devletin, kişinin zenginliğinin ve herkesin özgürleşmesinin zorunlu koşulu olduğuna tamamen kani olduğundan; Almanya'nın çok büyük ve güçlü bir Devlet olarak örgütlenmesini arzulaması, zayıf ve küçük Devletlerin her zaman kendilerini yutulmuş olarak bulma riski olduğundan doğal bulunacaktır. Sonuç olarak Marx, akıllı ve ateşli bir yurtsever olarak, Almanya'nın bir Devlet olarak büyüklüğü ve gücünü arzu etmelidir.

Ancak, öte yandan, Marx tanınmış bir Sosyalisttir ve dahası Enternasyonal'in ana kurucularından birisidir. Sadece Almanya proletaryasının özgürleşmesi için çalışmakla yetinmez, şeref borcu olduğunu hisseder ve aynı zamanda tüm diğer ülkelerin proletaryasının özgürleşmesi için çalışmayı da kendi görevi olarak değerlendirir. Sonuç kendi kendisiyle tam bir çelişki içinde bulunmasıdır. Bir Alman yurtseveri olarak Almanya'nın büyüklüğünü ve gücünü, yani hakimiyetini ister. Ama Enternasyonal üyesi bir Sosyalist olarak dünyanın tüm halklarının özgürleşmesini dilemelidir. Bu çelişki nasıl çözülür?

Bunun tek yolu, tabii kendisini ikna ettikten sonra, Almanya'nın bir Devlet olarak büyüklüğü ve gücünün tüm dünyanın özgürleşmesinin en büyük koşulu olduğunu ve Almanya'nın ulusal ve siyasi zaferinin

insanlığın zaferi olacağını ve bu iştahlı yeni büyük gücün yükselişine karşı duran ne varsa hepsinin insanlığın düşmanı olduğunu açıklamaktır. Bu yargı bir kez kurulduğunda, amaçların en kutsalı; diğer ülkelerin tüm Federasyonlarını da kapsayarak Enternasyonal'in, büyük Pan-Alman Devleti'nin kurulmasında en güçlü, en doğru ve her şeyden önce en halkçı araç olarak hizmet etmesine sadece izin vermekle kalmaz aynı zamanda bunu emreder. Ve 1871'de Londra'da çağırdığı Konferans'taki tartışmaların yanı sıra Hague Kongresi'nde Alman ve Fransız dostlarının oyladığı kararlarda tam olarak Marx'ın yapınaya çalıştığı da buydu. Eğer daha başarılı olamadıysa, bu elbette onun çok büyük çaba ve fazla beceri göstermediğinden değil ama herhalde ona ilham veren temel düşüncenin yanlış ve gerçekleştirilmesinin olanaksız olması nedeniyle.

İnsan, bir şeyin veya bir kurumun veya bir başkasının verebileceğinden daha fazlasını istemekten daha büyük bir hata yapamaz. Kişi onlardan fazlasını talep ederek onları ahlaksızlaştırır, kısıtlar, saptırır ve öldürür. Enternasyonal kısa bir zamanda büyük sonuçlar üretti. Proletaryayı ekonomik mücadele için her gün daha yenilmez biçimde örgütledi ve örgütlemeye de devam edecek. Bu durum, insanın onu siyasal mücadele aracı olarak kullanmayı umut etmesi için yeterli neden midir? Marx, böyle düşündüğü için, Hague'daki mücrim girişimiyle Enternasyonal'i neredeyse öldürdü. Bu altın yumurtlayan tavuğun hikayesidir. Ekonomik mücadele için yapılan çağrılara farklı ülkelerin işçi kitleleri Enternasyonal'in bayrağı altında hızla sıraya girerek yanıt verdi ve Marx kitlelerin hep onun altında kalacağını; kendisi yeni bir Musa olarak, Enternasyonal'in resmi ve bağlayıcı programının bayrağı üzerine kendi siyasal on emrinin özdeyişlerini kaydettiğinde daha müthiş sayılarda sıraya gireceklerini hayal etti.

Hatası burada yatmaktadır. Kitleler; kültür, dinsel inançlar, ülke ve dil ayrımı olmaksızın, Enternasyonal onlara yoksulluklarını, çilelerini ve Kapitalizmin ve sömürücü özel mülkiyetin boyunduruğu altındaki köleliklerini anlattığında Enternasyonal'in dilini anlamışlardı. Onlara çabalarını bütünlüklü ve ortak büyük bir mücadelede birleştirmeleri-

nin gerekliliğini gösterdiğinde de onu anladılar. Ama bunun yerine, onları bizzat kendi çabalarıyla özgürleşmeleri için örgütlemiş olması gereken Enternasyonal'de, kurtuluşları adına onlara, kuşkusuz geçici ama aynı zamanda tamamen keyfi ve normalin çok ötesinde bir sayıda beyinle doldurulmuş bir baş tarafından yönlendirilen diktatörlük yönetimini dayatmaya uğraşan gayet donanımlı ama hepsinden önemli si oldukça otoriter bir siyasal program hakkında dil dökülüyordu.

Marx'ın programı, kuşkusuz modern toplumdaki tüm despot kurumlar gibi genel oyla kutsanmış, otoriter ve merkezi siyasi ve iktisadi kurumlardan oluşan eksiksiz bir düzendir. Bu kurumlar; Marx'ın alter egosu, yasa koyucunun sırdaşı Engels'in kendi sözcüklerini kullanacak olursak *Çok güçlü* bir hükümete bağlıdır.

Avrupa ve Amerika'daki emekçi kitleleri, bu şartlarda Enternasyonal bayrağı altında tutabileceği umudunu yüreğinde taşıyabilen biri hırsla, kibirle ya da her ikisiyle de kim bilir hangi deliliğe sürüklenmez ki!

Evrensel bir Devlet, bir yönetim, bir diktatörlük! Papalar VII. Gregory ve VIII. Boniface'in, İmparator V. Charles'ın ve Napoleon'un düşü kendini yeni biçimler altında yeniden üretiyor, hatta Sosyalist Demokrasi kampında da hep aynı iddialarla! Kişi bundan daha gülünç, aynı zamanda da insanı isyan ettiren bir şey hayal edebilir mi?

Ne denli zeki ne denli iyi niyetli olurlarsa olsunlar, kişilerden oluşan bir grubun, devrimci hareketin ve proletaryanın tüm ülkelerdeki ekonomik örgütlenmesinin aklı, ruhu, rehber ve birleştirici iradesi olabileceğini iddia etmek sağduyuya ve tarihin deneyimine öyle aykırı bir sapmadır ki kişi hayretle kendisine Marx gibi zeki bir adamın bunu nasıl tahayyül ettiğini sorar.

Papaların en azından mazeret olarak Kutsal Ruhun lütfu ile ellerinde tuttuklarını iddia ettikleri ve inanmaları gereken bir mutlak gerçek vardır. Marx'ın bu mazereti de yoktur. Ayrıca, mutlak gerçeğe yaklaşan bir şeyi bilimsel olarak icat ettiğini söyleyerek ona hakaret etmemeliyim. Ama mutlağın var olmadığı andan itibaren Enternasyonal için hiçbir şaşmaz dogma yoktur. Ne de bunun sonucu olarak herhangi bir resmi siyasal veya ekonomik teori. Ayrıca, bizim Kongrelerimiz hiçbir

zaman tüm taraftarları ve inananları için bağlayıcı ilkeler açıklayarak Genel Kilise Konseyleri rolünü almamalıdır. Enternasyonal'in tüm üyeleri, bireyleri, bölümleri ve federasyonları için gerçekten bağlayıcı olan ve onun gerçek ve tek temelini oluşturan yalnızca bir yasa vardır. Bu ağır işçilerin, tüm uzantıları, sonuçları ve uygulamalarıyla, emeğin sömürücülerine karşı güttükleri ekonomik mücadelelerinde tüm meslek gruplarında ve tüm ülkelerdeki Enternasyonal dayanışmasıdır. Enternasyonal'in gerçek ve yaşayan birliği, bu dayanışmanın emekçi kitlelerin kendiliğinden örgütlenmesi ve tüm diller ve uluslardan emekçi kitlelerin mutlak anlamda özgür ve bir o kadar da güçlü federasyonu yollarıyla gerçekten örgütlenmesinde yatmaktadır. Emirlerle ve herhangi bir hükümetin sopasıyla birleşmelerinde değil. Burjuva sömürüsüne karşı bu militan proletarya dayanışmasının geniş örgütünden proletaryanın burjuvaziye karşı siyasi mücadelesi çıkmalıdır ve gerçekten çıkmaktadır da, bundan kim şüphe edebilir? Marx yanlıları ve bizler bu noktada ittifak halindeyiz. Ama burada Marx yanlılarından bizi esaslı olarak ayıran sorun derhal kendini göstermektedir.

Proletaryanın zorunlu olarak devrimci politikasının, acil ve tek hedefinin Devletlerin yok edilmesi olması gerektiğini düşünüyoruz. Devletleri korumak isterken –eğer Evrensel Devlet, yani büyük İmparatorlar ve Papalar gibi evrensel kölelik hayali kurmuyorsa– uluslararası dayanışmadan bahseden herhangi bir kişiyi anlamıyoruz. Devlet doğası gereği bu dayanışmayı parçalar ve kendisi sürekli bir savaş nedenidir. Aynı şekilde herhangi bir kişinin proletaryanın özgürlüğünün ve kitlelerin gerçek kurtuluşunun Devlette ve Devlet tarafından sağlanabilecek olmasından nasıl bahsedebildiğini anlamıyoruz. Devlet hakimiyet demektir ve tüm hakimiyetler kitlelerin boyun eğmesini ve bunun sonucunda şu ya da bu azınlığın yararına sömürülmelerini gerektirir.

Ulusal Kurulları veya Kurucu Meclisleri veya sözde devrimci diktatörlükleri, devrimci bir geçiş olarak dahi kabul etmiyoruz çünkü biz devrimin sadece kitlelerde samimi, dürüst ve gerçek ama bazı yönetici bireylerin ellerinde yoğunlaştığında doğal ve kaçınılmaz olarak gerici olduğuna kaniyiz.

Marx yanlıları oldukça çelişik düşünceler ileri sürüyorlar. Onlar, iyi Almanlara yakışır biçimde, Devlet erkinin tapınıcıları olan siyasi ve sosyal disiplin peygamberleri, kendilerine şeflerine yani seçtikleri efendilerine itaat etme onuru ve mutluluğunu bahsettikleri kitlelerin egemenliği ve genel oy hakkı adına yukarıdan aşağıya doğru inşa edilen düzenin savunucularıdır. Marx yanlıları sözde Halk Devletlerinden bekledikleri dışındaki hiçbir özgürleşmeyi kabul etmezler. Onlar yurtseverlikle o denli barışık ki onların Enternasyonal'i dahi sıkı biçimde Pan-Almancı renklere bürünür. Marx yanlısı politikalar ile Bismarck yanlısı politikalar arasında şüphesiz çok büyük bir fark; Marx yanlıları ile bizler arasındaysa bir uçurum vardır. Onlar Yönetimcidir, bizler açık açık Anarşistiz.

Doğrusu, bu iki eğilim arasında bugün hiçbir uzlaşım mümkün değildir. Sadece toplumsal devrimin, yeni büyük tarihi deneyimlerin pratik deneyimi, olayların mantığı onları er ya da geç ortak bir çözüme getirecektir. İlkelerimizin doğruluğuna sonuna kadar inanarak, Almanların –Almanya'nın işçilerinin, onların liderlerinin değil– adına Devlet denilen halk hapishanelerini yok etmek ve hâkimiyet kurmak ve aslında kitleleri kırkma sanatı olmak dışında bir şey olmayan siyaseti mahkûm etmek için en sonunda bize katılacaklarını umut ediyoruz.

Gerekirse taçlı veya taçsız despotların dünya hâkimiyetini düşleyebilmelerini kabul edebilirim ama kitlelerin özgürleşmesini istediğini ciddi biçimde iddia eden ve kendisini farklı ülkelerde ortaya çıkacak devrimci hareketlerin yöneticisi ve kesin söz sahibi olarak kuran, tüm bu ülkelerin proletaryasının kendi beyininde oluşan tek bir düşünceye tabi olmasını hayal etmeye cüret eden bir proletarya dostu, bir devrimci hakkında ne söylenebilir?

Marx'ın her zaman çok samimi olmasa da çok ciddi bir devrimci olduğunu ve kitleleri ayağa kaldırmayı gerçekten istediğini düşünüyorum ve kendime soruyorum: Bir makine yönetir gibi tüm ülkelerdeki kitlelerin isyancı hareketlerine hükmedecek ve onları yönlendirecek, bir gruba ya da şahsa dayanan evrensel bir diktatörlüğün, dünya devriminin başmühendisi görevini bir derecede yerine getirecek bir dik-

tatörlüğün kurulmasının kendi başına bile sadece devrimi öldürmeye veya tüm halk hareketlerini felç etmeye ve saptırmaya yeterli olacağını neden anlamıyor? İnsan nedir, bireyler topluluğu nedir, zekâları ne kadar büyük olursa olsun kimler kendilerini, sonsuz ölçüdeki çıkarların, eğilimler ve eylemlerin, her ülkede, bölgede, yerellikte, meslekte çok çeşitli olan ve tek bir büyük esinden ve buradan kitlelerin bilincine geçmiş bazı temel ilkelere doğan birleşik ama asla tek tip olmayan çok büyük bir bütünlüğün gelecek toplumsal devrimi oluşturacağı fikrini kucaklayabildikleri ve kavrayabildikleri iddiasıyla övmeye cesaret edebilir?

Devrimin sözde çıkarları adına tüm çağdaş dünyanın proletaryasına bölgesel federasyonları yasaklayan, aslında Marx'ın kendi düşüncesinden başka bir şey olmayan ve sahte bir çoğunluğun oyuyla mutlak gerçeğe dönüştürülmüş o sözde resmi ilke uyarınca neredeyse bir tür engizisyon ve diktatörlük haklarından oluşan bir yönetimi halklara dayatan bir Enternasyonal Kongresi hakkında ne düşünülmelidir? Şüphesiz akılsızlığını daha açık etmek için, bu diktatoryel yönetim organını muhtemelen çok dürüst ama silik, hayli cahil ve hiçbir biçimde tanınmayan insanlardan oluşturduktan sonra onu Amerika'ya sürgüne gönderen bir Kongre hakkında ne düşünülmelidir? Düşmanımız burjuvazi, Kongrelerimize güldüğünde ve Enternasyonal'in sadece eski zorbalıkların yerine yenilerini kurmak için kavga ettiğini ve var olan saçmalıkları hakkını vererek değiştirmek için bir yenisini yaratmak istediğini iddia ettiğinde haklı olacaktır.

V

Toplumsal devrim ve devlet

Fransız öncülüğünü, Alman öncülüğü ve hakimiyeti ile değiştirmek için Bismarck'ın siyaset ve burjuva dünyası için yaptığını, bugün Marx, Avrupa proletaryası arasında, Sosyalist dünya için yaptığını iddia etmektedir. Kendisi ve takipçileri, sahip olduklarından daha gelişmiş hiçbir Alman düşüncesi olmadığından Enternasyonal'de teorik ve pratik olarak zafer kazanmanın zamanının geldiğine inanıyorlardı. Eylül 1871'de Londra'da çağrıcısı olduğu Konferans'ın tek hedefi buydu. Bu Marx yanlısı düşünce, 1848'de Marx ve Engels tarafından taslağı hazırlanan ve basılan göçmen Alman Komünistlerinin ünlü Manifesto'sunda açık olarak geliştirilmiştir. Buradaki teori, proletaryanın özgürleşmesi ve emeğin Devlet tarafından örgütlenmesinin teorisidir.

Mihenk noktasını siyasal iktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesi oluşturur. Marx ve Engels gibi insanların siyasal iktidarı kutsamak ve onaylamak suretiyle her türlü ihtirasa kapı açan bir programın taraftarı olmaları anlaşılabilir. Ortada bir siyasal iktidar olacağı için, Cumhuriyetçi akımda yurttaşlar olarak adlandırılan bir teba da mutlaka olacaktır. [Yurttaş olacakları] doğrudur ama buna rağmen kul olacak ve itaat etmek zorunda bırakılacaklardır çünkü itaat olmadan hiçbir iktidar olanaklı değildir. Bu duruma cevap olarak, onlar birkaç insana değil kendi yaptıkları yasalara itaat ediyorlar denecektir. Buna şu şekilde karşılık vermeliyim: özgür ve demokratik olan ancak siyasal olarak yönetilen ülkelerde insanların ne derece yasa yaptıklarını

ve bu yasalara itaat etmelerinin neyi ifade ettiğini herkes gayet iyi bilir. Bu masalları gerçeğin kendisi olarak kabul etmeye bilinçli bir şekilde istekli olmayan herkes, böyle ülkelerde insanların gerçekte kendi yaptıkları değil kendi adlarına yapılan yasalara itaat ettiklerini ve bu yasalara uymanın onlar için koruyucu ve yönetici bir azınlığın keyfi arzularına boyun eğmek veya aynı kapiya çıkmak üzere özgürce köle olmak anlamına gelmek olduğunu çok iyi anlamak zorundadır.

Bu programda, halkın her konuda eksiksiz kurtuluşunu samimiyetle isteyen biz devrimci Anarşistlere temelden sevimsiz gelen başka bir terim vardır. Atıfta bulunduğum terim proletaryanın, ağır işçilerden oluşan tüm toplumun “kitle” olarak değil “sınıf” olarak sunuluşudur. Bunun anlamını biliyor musunuz? Almanya’daki Sosyal Demokratlarının öngörüsünde sözde Halk Devleti’nin tebası haline gelecek olan kır proleteryası milyonları dışlayan kentli fabrika işçilerinin ne bir eksik ne bir fazla yeni bir aristokrasi oluşturmastır. “Sınıf”, “İktidar”, “Devlet”, her biri zorunlu olarak diğerlerini gerektiren ve hepsi, kitlelerin siyasal tabiiyeti ve ekonomik sömürüsü sözcükleri ile kesin olarak özetlenebilecek birbirinden ayrılmaz üç terimdir.

Marx yanlıları, 18. yüzyılda burjuvazinin, kentlerdeki ve aynı zamanda kırdaki ağır işçilerin sömürüsünü ve üzerlerinde kurulan hâkimiyeti soylu sınıfıyla paylaşma yoluyla yine bu sınıfı yavaş yavaş kendi bünyesinde eritmek ve yerinden etmek için tahttan indirmesi gibi bugün kent proletaryasının da aynı yöntemle, burjuvazinin yerini almak ve kır proletaryasının –eğer tarihin bu son paryaları isyan edip tüm sınıfları, unvanları, iktidarlara, tek bir sözcükle tüm Devletleri yok etmezlerse– üzerindeki hâkimiyeti ve sömürüsünü paylaşarak ve bu yolla onu soğurarak burjuvaziye tahtından edeceğini düşünüyor.

Ancak, bana göre, proletaryanın çiçeği, Marx yanlılarına ifade ettiği gibi, emek dünyasının en uygar ve hali vakti yerinde üst düzey yarı burjuva işçiler katmanı anlamına gelmemektedir. Bu sınıf tam da Marx yanlılarının *dördüncü yönetici sınıflarını* oluşturmak için kullanacakları sınıftır ve eğer işler geniş proletarya kitlelerinin çıkarlarına uygun düzenlenmezse böyle bir yönetimi kurmaya gerçekten

yeteneklidir çünkü görelî rahatlığı ve yarı burjuva konumuyla bu üst katman işçiler maalesef burjuvanın tüm siyasal ve toplumsal önyargılarıyla sığ özlem ve iddialarına derin biçimde gömülmüştür. Bu üst katmanın tüm proletarya içinde en az sosyalist ve en bireyci katman olduğu gerçekten söylenebilir.

Proletaryanın çiçeği kavramıyla, her şeyden önce, Messrs, Engels ve Marx'ın –Engels'in arkadaşımız Caffero'ya yazdığı bir mektupta kullandığı deyimle– *çok güçlü bir yönetimin* velayet rejimine tabi olmalarını arzuladıkları o büyük kitleyi, o uygar olmayan, reddedilmiş, perişan ve cahil milyonları ifade ediyorum. Şüphesiz, bu yönetim onların kendi kurtuluşu içindir. Çok iyi bilindiği üzere tüm hükümetler, sadece kitlelerin öz çıkarları adına kurulmuşlardır. Proletaryanın çiçeği ile, tam olarak, yönetimler için ebedi “et” olanları, Messrs, Marx ve Engels tarafından sıradan bir biçimde aynı anda hem resimsi hem de horlayıcı “lumpen proletarya”, “ayaktakımı” deyimi ile anlatılan, o büyük *halk yığını*nı, burjuva uygarlığından neredeyse hiç kirlenmemiş olarak kolektif konumunun kalbinde, özlemleri, zorunlulukları ve sefaletinde geleceğin Sosyalizminin tohumlarını taşıyan ve bugün Toplumsal Devrimi başlatmaya ve onu zafere ulaştırmaya gücü yetecek o yegane yığını ifade ediyorum.

Bu bakımdan bizden farklılaşsalar da, Marksçılar bizim programımızı tamamen reddetmezler. Onlar bizi, tarihin yavaş ilerleyişini hızlandırmak, onun önüne geçmek istemek ve birbirini takip eden evrimlerin bilimsel yasasını yok saymakla suçluyorlar. Geçmişin felsefi çözümlemesine adanmış çalışmalarında, asi Almanya köylülerinin kanlı yenilgilerinin ve despot Devletlerin 16. yüzyıldaki zaferinin büyük bir devrimci ilerlemeye denk düştüğünü ilan edecek kadar Alman küstahlığına sahip Marksçılar, bugün kendilerini sözde kent işçilerinin yararına ve fakat kır ağır işçilerine zarar verecek yeni bir despotluk kurma yoluyla tatmin etme cüretine sahiplerdir.

Siyasal iktidarın ele geçirilmesi planını desteklemek için Marx'ın kendi tüm sisteminin mantıksal sonucu olan çok özel bir teorisi vardır. Her ülkenin siyasal durumu, der kendisi, her zaman ekonomik

durumunun ürtünü ve güvenilir bir ifadesidir; ilkinin değiştirmek için ikincisini dönüştürmek zorunludur. Marx'a göre tarihsel evrimin tüm sırrı buradadır. Siyasal, adli ve dinsel kurumların ekonomik duruma ayan beyan ortada duran karşı tepkileri örneklerindeki gibi tarihin diğer öğelerini hiç dikkate almaz. "Yoksulluk siyasal köleliği, Devleti üretir" der, ancak bu ifadenin "Siyasal kölelik yani Devlet, varlığının bir koşulu olarak yoksulluğu kendi hesabına yeniden üretir ve sürdürür; bu nedenle yoksulluğu yok etmek için Devleti yok etmek zorunludur!" demek için tersinden okunmasına izin vermez. Rakiplerinin yoksulluğun etkin nedenini siyasal köleliğe, Devlete yüklemelerine izin vermeyen Marx, arkadaşlarından ve Almanya'da Sosyal Demokrat Parti'nin yandaşlarından iktidarın ve siyasal özgürlüklerin kazanılmasını ekonomik özgürleşmenin onsuz olmaz önkoşulu olarak değerlendirmelerini buyurur.

Engels ve Lasalle gibi Marx okulunun sosyologları, Devletin halkın yoksulluğunun, kitlelerin aşağılanması ve köleleşmesinin nedeni olmadığını hatta bunun tersine, kitlelerin sefil durumunun yanı sıra Devletin despot iktidarının da daha genel bir nedenin sonuçları, toplumun ekonomik gelişiminin kaçınılmaz bir aşamasının ürünleri, tarihsel bakış açısından gerçek ilerlemeyi oluşturan, *onların* toplumsal devrim dedikleri şeye doğru çok büyük bir adım olan bir aşamayı temsil ettiğini söyleyerek bize karşı çıkarlar. Hatta Lasalle 16. yüzyıl-da Almanya'da köylülerin ürkütücü isyanının –Almanların yüzlerce yıllık köleliğinin başladığı acı yenilginin– ve bunun zorunlu sonucu olan despot ve merkezi Devletin zaferinin devrim adına gerçek bir zafer oluşturduğunu yüksek sesle ifade etmekte tereddüt etmemiştir. Çünkü köylüler, der Marksçılar, gericiliğin doğal temsilcileri; 16. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak eski feodal ve toprak ekonomisinden, zenginlik üretimi ya da aynı anlama gelmek üzere halkın emeğinin sermaye tarafından sömürülmesine doğru yavaş ama her zaman ilerici bir dönüşüm olan toplumsal devrimin bir ürünü ve kaçınılmaz refakatçisi olan çağdaş askeri ve bürokratik Devlet, devrimin zorunlu koşuludur.

İnsan, aynı akıl yürütmeyeyle hareket eden Engels'in bir mektupta arkadaşlarımızdan biri olan Carlo Cafiero'ya, hiçbir hiciv olmadan ve bilakis oldukça ciddi bir biçimde, Bismarck'ın yanı sıra Kral II. Victor Emmanuel'in kendi ülkelerinde siyasal merkezizetçiliği yaratarak devrime çok büyük hizmetler yaptıklarını söyleyebilmesini ancak bu şekilde anlayabilir.

Benzer biçimde Marx, insanlığın tarihsel gelişiminin en önemli ögesini tamamen yadsır. Bu öge, her ırkın ve her halkın kendine has mizacı ve özelliklerinden oluşur. Bunlar halkbilimsel, iklimbilimsel, ekonomik neden yığınının yanı sıra tarihsel nedenlerin doğal ürünleridir. Ancak bunlar bir kez üretildiğinde, her ülkenin ekonomik durumundan ayrı ve bağımsız olarak, onların kaderleri ve hatta ekonomik güçlerinin gelişimi üzerinde önemli bir etkide bulunurlar. Bu ögelerin ve doğal niteliklerin arasından özellikle bir tanesinin gücü her halkın tarihinde tamamen belirleyicidir. Bu, halkın donatılmış ve korumuş olduğu isyan ve özgürlük içgüdüsünün yoğunluğudur. Başlangıçtan beri var olan ve tamamen hayvani olan bu içgüdü bir olgudur. İnsan bunu her canlıda farklı ölçülerde bulur ve her bir canlının enerjisi, yaşam gücü bu içgüdüünün yoğunluğuyla ölçülür. Bu içgüdü, insanda onu dürttüleyen ekonomik gereksinimlerinin dışında, insana dair tüm özgürleşme edimlerinin en güçlü faili durumuna gelmiştir. Her ne kadar genellikle biri diğerini mutlaka akla getirse de bu içgüdü zihinsel ve ahlaki kültürle değil mizaçla ilgili olduğu, uygar halkların kendi gelişimleri esnasında onu halihazırda tükettikleri veya uygarlıklarının doğası dönüştüğü ya da aslında, ona ilk yola çıktıkları andan itibaren diğerlerine göre çok daha az sahip oldukları için zaman zaman bu içgüdüye sadece çok zayıf bir ölçüde sahip olunması mümkündür.

Soyluların ve burjuvazinin Almanyası geçmişte olduğu gibi bugün de böyledir. Yüzyıllardır her ikisinin de kurbanı olan Alman proletaryası, bugün kendisini bu ulusun üst sınıflarında gösteren fetih ruhundan müşterek olarak sorumlu tutulabilir mi? Gerçekte, şüphesiz hayır. Fetihçi bir halk zorunlu olarak köle bir halk olacağı ve köle olanın her zaman proletarya olması sebebiyle, fetih onların çıkarları ve

özgürlüklerine tamamen karşıttır. Ama özünde müstereken sorumludurlar. Ve kendilerine az ya da çok yakın gelecekte vaat edilen bu Pan-Alman Devleti'nin, bu Cumhuriyetçi ve sözde Halk Devleti'nin -tabi gerçekleştirildiği koşullar altında- proletarya için çok ağır bir köleliğin yeni biçiminden başka bir şey olmayacağını anlamadıkları müddetçe de müstereken sorumlu olmaya devam edeceklerdir.

En azından bu zamana kadar bunu anlamış görünmüyorlar ve liderleri, hatipleri veya yazarlarının hiçbirisi onlara bunu açıklama zahmetine girmediler. Aksine, hepsi proletaryayı dünyanın kötülüğü ve kendi köleliklerinden başka bir hiçbir şeyle karşılaşmayacakları bir yola ayartmaya çalışıyor. Liderlerinin emirlerine uyarak bu korkunç Halk Devleti hayalinin peşinden gittiği sürece, şu kesin ki proletarya toplumsal devrim için inisiyatife sahip olamayacaktır. Bu Devrim ona dışarıdan, muhtemelen Akdeniz ülkelerinden gelecektir. Alman proletaryası ancak evrensel salgına boyun eğerek tutkularını serbest bırakacak ve tiranlarının ve onların sözde kurtarıcılarının hakimiyetini bir vuruşta alaşağı edecektir.

Marx'ın akıl yürütme metodu, süreci bunun tam tersi bir istikamete sürükler. Marx, ekonomik sorun dışında hiçbir şeyi dikkate almaya- rak, en gelişmiş ülkelerin ve bunun sonucu olarak toplumsal devrimi yapmaya en yeterli olanların çağdaş Kapitalist üretim tarzının en yüksek dereceye ulaştığı ülkeler olduğunu söylemektedir. Diğerleri dışarıda bırakılarak, sadece uygar ülkeler bu devrimi başlatmaya ve yönetmeye çağrılmaktadır. Bu devrim, ya barışçıl devir ya da şiddet yoluyla mevcut mülk sahipleri ve kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi ve tüm topraklara ve sermayeye, önemli ekonomik ve siyasal görevlerini yerine getirebilmek için kaçınılmaz olarak çok güçlü ve katı merkeziyetçi olması gereken bir Devlet tarafından el konulmasıyla olacaktır. Devlet, toprak ekimini, bu ekim için örgütlenmiş ve disipline edilmiş ağır kır işçileri ordusunu komuta eden ücretli memurları aracılığıyla idare edecek ve yönetecektir. Aynı zamanda da, var olan tüm bankaların kalıntıları üzerinde yükselen, bütün iş gücünü ve ulusal ticareti finanse edecek tek bir banka kuracaktır.

Kişi, ilk bakışta, böyle –en azından görünüşte– basit bir örgütlenme planının, işçilerin adalet ve eşitliğe, özgürlüğe olduğundan daha istekli olan ve özgürlük olmadan bunların var olabileceğini ahmakça düşünen hayalgücünün –sanki adalet ve eşitliği kazanmak ve pekiştirmek için, insan diğerlerine ve hepsinden önce, ne kadar halk tarafından seçildiği ve denetlendiği iddia edilse de, yönetici gruplara güvenebilirmiş gibi– baştan çıkarmasını anlayabilir. Gerçek hayatta ise bu, proletarya için standartlaştırılmış erkek ve kadın işçi kitlelerinin davul ritmine göre uyandıkları, uyudukları, çalıştıkları ve yaşadıkları bir kışla rejimi; zeki ve eğitilmiş olanlar için bir yönetme ayrıcalığı ve ulusal bankalara dair uçsuz bucaksız uluslararası spekülasyonlarla cezbolan paragöz zihniyetliler için oldukça kazançlı geniş bir vurgunculuk alanı olacaktır.

Biri burjuva uygarlığından bıkmış, diğeri ondan habersiz ve içgüdüsel olarak onu hor gören Latin veya Slav “aşağı” ırklardan tüm halkların, özünde burjuva olan ulusun ve kendisine Halk Devleti dediği için daha da despot olan bir Devletin hâkimiyetine boyun eğmekten geri durmamaları halinde, bu devrim içinde kölelik, dış ilişkilerdeyse ateşkessiz bir savaş olacaktır.

Latin ve Slav ağır işçilerinin hayal ettikleri, arzuladıkları ve umut ettikleri toplumsal devrim onlara Alman veya Marksçı program tarafından vaat edilenden sonsuz derecede daha geniştir. Bu onlar için işçi sınıfının, cimrice hesaplanan ve sadece çok uzak bir tarihte gerçekleşebilecek, özgürleşmesi sorunu değildir. Yalnızca bazı ülkelerle sınırlanmayacak uygar ya da değil bütün uluslardan tüm proletaryanın tam ve gerçek özgürleşmesidir. Bu evrensel özgürleşme hareketi ile başlayacak olan gerçekten halka ait yeni bir uygarlıktır.

Özgürleşmenin ilk koşulu “Özgürlükten” başkası olamaz. Bu, Marx ve yandaşları tarafından bir ön kazanım nesnesi olarak kabul edilen ve önerilen siyasal, burjuva özgürlüğü değil, bugün herkesin önüne çıkan tüm dogmatik, metafiziksel, siyasal ve hukuki engelleri yok ederek herkese, kolektiflerin yanı sıra bireylere de, etkinlikleri ve gelişimlerinde onları her türlü denetleyici, düzenleyici ve koruyucudan

ilk ve son olarak kurtararak tam özerklik sağlayacak *büyük insan özgürlüğüdür*.

Özgürleşmenin ikinci koşulu dayanışmadır. Bu, hile veya güç yoluyla yönetim tarafından kitleler üzerinde yukarıdan aşağıya doğru uygulanan Marksçı dayanışma değildir. Bireyin özgürlüğünü yadsıyan ve bu nedenle bir yanılgı ve kurgudan ibaret ve aslında arkasında köleliği barındıran o umum dayanışması hiç değildir. Aksine bu dayanışma, kaynağını herhangi bir siyasal yasadan değil insanın kalıtsal kolektif doğasından alan ve bu sayede “çevresindeki ve yaşamına doğrudan veya dolaylı en ufak bir etkide bulunan herkes eşit derecede özgür olmadıkça hiç kimse özgür olamaz” erdemine dayanan her özgürlüğün kabulü ve gerçekleşmesine dayanır. Bu gerçek, Robespierre tarafından kaleme alınan ve *insanın zerresinin bile köleliği herkesin köleliğidir* diyen İnsan Hakları Beyannamesi’nde muhteşem bir biçimde ifade edilmiş olarak bulunabilir.

Arzuladığımız dayanışma, herhangi yapay veya otoriter bir örgütlenmenin sonucu olamaz. Ancak ekonomik ve ahlaki toplumsal yaşamın kendiliğinden bir ürünü, ortak çıkarların, arzuların ve eğilimlerin özgür federasyonunun sonucu olabilir. Eşitlik, yasaların değil olguların gücüyle herkese zorunlu hale gelecek kolektif emek ve kolektif mülkiyet, yol gösterici ışık olarak kolektif yaşam pratiğinin deneyimiyle *bilgi ve eğitim* sayesinde nihai hedef olarak İnsanlığın kurulması ve sonucunda tüm Devletlerin yıkılması dayanışmanın asli temelleridir.

Tek başına Latin ve Slav halklarının çağdaş arzularına denk düşen, ilahi ya da metafizik değil insani ve *pratik* ideal burada yatar. Onlar tam özgürlük, tam dayanışma, tam eşitlik isterler. Tek bir sözcükle söyleyecek olursak, sadece İnsanlık isterler. Şimdilik ve geçici de olsa bundan daha azı ile tatmin olmayacaklardır. Marksçılar onların arzularını ahmaklıkla suçlayacaktır. Bu uzun süredir yapılmaktadır. Fakat tüm bunlar onları hedeflerinden döndüremedi ve bu hedefin ihtişamını, Marksçı Sosyalizmin tamamen burjuva olan klişelerine hiçbir zaman değişmeyeceklerdir.

[Latin ve Slav halklarının] İdealleri, hedefinin kifayetsizliği dışında, pratik olamamanın ağır güçlüğü de taşıyan Marksçı düşüncenin gerçekleştirilmesinden çok daha kolay olduğu için, daha pratiktir. Akıllı ve rasyonel insanların, pratik ve mümkün şeyleri savunanların Ütopyacı olarak tanınmaları ve bugün Ütopyacı denilenlerin yarın pratik insanlar olarak kabul edilmeleri ilk defa olmayacaktır. Marksçı sistemin saçmalığı, Sosyalist programın gerektiğinden fazla daraltılarak burjuva radikaller tarafından kabul edilebilir hale getirilmesi ve böylece onları toplumsal devrimini isteksiz ve gönüllü olmayan hizmetkârlarına dönüştürme umudundadır. Burada büyük bir hata vardır; tarihin tüm deneyimi bize iki farklı taraf arasındaki ittifakların her zaman iki taraftan daha gerici olanın yararına sonuçlandığını gösterir. Bu ittifak zorunlu olarak daha ilerici tarafın programını eksiltip bozarak, ahlaki gücünü, kendine güvenini yok ederek güçsüzleştirirken, sahtekârlıkla suçlu gerici taraf hep ve her zamankinden daha fazla aslı gibidir.

Bana gelince, ben burjuvazinin reformist ya da devrimci Radikalizmi ile olan tüm Marksist flörtün, proletaryanın yükselen gücünün ahlak-sızlaşması ve örgütsüzleşmesi ve bunun sonucunda burjuvazinin kurulu iktidarını yeniden sağlamlaştırılması dışında bir sonucu olamayacağını söylemekte tereddüt etmiyorum.

VI

Siyasal eylem ve işçiler

Almanya'da Sosyalizm, kısıtlayıcı ve baskıcı yasalara rağmen şimdi-den ürkütücü bir güç haline gelmeye başlıyor. İşçi partileri, sermaye ve emek arasındaki ilişkilerde Sosyalist bir reform istiyor ve bu reformu sağlamak için, ilk önce Devletin yeniden yapılandırılmasını ve bu yeniden yapılandırma barışçı yollardan elde edilemezse bir siyasal devrimin gerektiğini düşünüyorlar. Sosyalistler, bu siyasal devrimin toplumsal devrimi öncelemesi gerektiğini iddia ediyorlar. Ancak böyle bir devrim bir burjuva devrimi olacağı ve sadece bir burjuva sosyalizmi üreteceği, yani daha hileli ve ikiyüzlü olan ama var olandan daha az baskıcı olmayan yeni bir sömürüye yol açacağı için, ben bunu ölümcül bir hata olarak görüyorum.

Toplumsal devrimi önceleyen bir siyasal devrim düşüncesi, Sosyal Demokrat Parti'nin kapılarını eser miktarda Sosyalist olan tüm Radikal demokratlara ardına kadar açtı. Partinin liderleri, işçilerin içgüdülerinin salık verdiğinin aksine, partiyi, kendi basınının ve politikacılarının da gösterdiği gibi Sosyalizme oldukça düşman olan Halk Partisi'nin burjuva demokratları (Liberaller) ile yakın işbirliğine getirmişlerdir. Öte yandan, Halk partisinin liderleri, anti-Sosyalist söylemlerin işçileri memnun etmediğini gözlemlediler ve tıpkı burjuvazinin her zaman kendi çıkarları için kullandığı halkın her şeye gücü yeten yumruğu sayesinde bir devrim gerçekleştirip daha sonra tüm kârı kendi için aşırma yönteminde olduğu gibi siyasal hedeflerinde işçilerin yardımı-

na gereksindikleri için söylemlerini değiştirdiler. Böylece bu Halkçı demokratlar bir tür “Sosyalist” haline geldi. Ama bu “Sosyalizm” burjuva kooperativizminin zararsız düşlerinin ötesine geçemiyordu.

Ağustos 1869’da Eisenach’ta bir konferansta, işçi ve demokrat iki partinin temsilcileri arasında görüşmeler vardı ve bu süreç Sosyal Demokrat İşçi Partisi’ni nihai olarak kuran bir programla sonuçlandı. Bu program, Enternasyonal’in Brüksel ve Basel Kongrelerinde belirlendiği biçimiyle Sosyalist ve devrimci programı ile burjuva demokrasisinin programı arasında bir uzlaşmadır. Bu yeni program, tüm sınıf egemenliklerinin ve tüm sömürünün tasfiye edildiği “özgür bir Halk Devleti” çağrısında bulunuyordu. Siyasal özgürlük, emekçi sınıfların ekonomik özgürleşmesinin sağlanması için en acil gereksinim duyulan koşul olarak ilan edildi. Sonuç olarak toplumsal sorun siyasal sorundan ayrılmazdı. Çözümü sadece demokratik bir Devlette mümkündü. Parti Enternasyonal’in parçası ilan edildi. Bazı acil hedefler belirlendi: erkeklere oy hakkı, halkoylaması, serbest ve zorunlu eğitim, Kilise ve Devletin ayrılması, Basın özgürlüğü, işçi kooperatiflerine Devlet yardımı.

Bu program işçilerin Sosyalist ve devrimci özelemlerini değil, liderlerin politikalarını ifade ediyordu. Enternasyonal’in programı ile yukarıda ortaya konan saf Akılcı program arasında, İşçilerin Sosyalist dayanışması ile Ulusal Devletin siyasal yurtseverliği arasında doğrudan bir çelişki vardı. Bu nedenle, Sosyal Demokratlar kendilerini yabancı bir ülkenin işçilerine karşı burjuva yurttaşları ile bütünleştikleri bir durumda buluyorlar ve yurtseverlikleri Sosyalizmlerinin hakkından geliyordu. Kendileri Alman hükümetinin kölesiyken, Fransız hükümetine tiranlar deyip ateş püskürdüler. Bismarck ile Napoleon III arasındaki tek fark birinin başarılı diğerinin başarısız alçak olmasıydı, biri alçakken, diğeri bir buçuk alçaktı.

Alman Sosyalistlerinin Özgür Devlet düşüncesi terimler arasında bir çelişkidir. Gerçeklenemez bir düşüdür. Sosyalizmin devletin yok edilmesi anlamına gelmesi sebebiyle Devleti destekleyenlerin Sosyalizmi reddetmesi, kitlelerin ekonomik özgürleşmesini bazı ayrı-

calıklı tarafların siyasal iktidarına –bu durumda burjuva demokrasisi olacaktır– feda etmesi gerekir.

Sosyal Demokratların programı, işçiler burjuvazinin siyasal bir devrim gerçekleştirmesine yardım ettikten sonra, işçiler bir Toplumsal devrim gerçekleştirirken burjuva demokratların onlara yardım edeceklerine olan güvenini gerçekten ifade eder. Burjuva düşüncesini nasıl sindirdikleri, kapsadığı son unsur hariç, acil hedefler listesinin, burjuva demokrasisinin oldukça tanıdık programından oluşmasından anlaşılıyor. Bu acil hedefler, onların öylesine benimsedikleri hedefler haline gelmiştir ki Sosyal Demokrat Parti, burjuva demokratların elinde basit bir araca dönmüştür.

Marx'ın kendisi sınıf karşıtlığını, kitlelerin Devletin siyasal eylemlerine herhangi bir katılımını mutlak olarak imkânsız kulan o karşıtlığı içten biçimde istemekte midir? Bu eylem, burjuvaziden ayrı olarak değerlendirildiğinde, uygulanabilir değildir. Sadece o sınıfın bir partisi ile birlikte gelişirse ve kendisinin burjuvazi tarafından yönetilmesine izin verirse mümkündür. Marx bunu bilmiyor olamaz ve ayrıca bugün Cenevre, Zürih, Basel ve tüm Almanya'da olanlar, eğer bu konuda gözlerini kapattıysa, hiç umudum olmasa da, onun gözlerini açmalıdır. Hele de yakın geçmişte Amsterdam'da yaptığı bir konuşmayı okuduktan sonra benim için buna inanmak daha da imkânsız. Bu konuşmada kimi ülkelerde, hatta belki Hollanda'nın kendisinde bile, sosyal sorunun barışçıl, yasal, güç kullanımına gerek olmayan, arkadaşça yollarla çözülebileceğini söylüyor. Bu da şu demektir: Sorunun, burjuvazi ile proletarya arasında peşi sıra barışçıl, gönüllü ve yasal bir seri uzlaşma yoluyla çözülmesi. Mazzini hiçbir zaman bundan farklı bir şey söylemedi. Mazzini ve Marx, proletaryayı özgürleştirecek olan büyük sosyal reformların, demokratik, Cumhuriyetçi, çok güçlü ve katı biçimde merkezîyetçi bir Devlette olmadığı sürece gerçekleşmeyeceği gibi temel önemdeki bir konuda anlaşırılar. Bu Devlet, halkına eğitim ve sosyal refah sağlayabilmek adına, halkının gerçek iyiliği için, bizzat onların oylarıyla onlara çok güçlü bir hükümeti dayatır.

İddia ediyorum, eğer Marx yanlısı parti, sözde Sosyal Demokrasi

Partisi, siyasal talepler yolunu takip etmeye devam ederse, kendini er ya da geç ekonomik talepler yolunu, grev eylemleri yolunu mahkûm etmeye zorlanmış bulacaktır, gerçekte bu iki yol birbirleriyle tamamen uyumsuzdur.

Marksistleri doğrudan ve ölümcül biçimde Burjuva Sosyalizmi dediğimiz şeye ve Radikal olan ya da öyle olmaya zorlanmış olan burjuvalarla, “zeki”, saygın, yani tamamen burjuvalaşmış kent proletaryası azınlığın arasında, sadece kırsaldaki değil aynı zamanda kentlerdeki proletarya kitlesinin de zararına, yeni bir siyasal ittifak oluşumuna götüren her zaman aynı Alman mizacı ve aynı düşünce biçimidir.

Mevcut Devletlerin Parlamentolarına işçilerin aday olmasının ve siyasal iktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesinin gerçek anlamı ancak budur. Bir tek onun yararına alınması arzu edilen siyasi iktidarın kent proletaryasının bakış açısından bile bu iktidarın halkçı doğasının hiçbir zaman tasarımıdan başka bir şey olmayacağı açık değildir. Birkaç yüz bin veya hatta birkaç on bin ya da aslında birkaç bin insanın bile bu iktidarı etkin biçimde kullanması açıkça imkansız olacaktır. Onu zorunlu olarak vekâlet aracılığıyla yani kendilerini temsil etmeleri ve yönetmeleri için seçtikleri bir grup kişiye bırakarak kulanacaklardır. Bu durumsa onların burjuva rejiminin yalanlarına ve köleliğine kaçınılmaz olarak geri düşmelerine neden olacaktır. Kısa bir özgürlük veya devrimci sefahat anından sonra, yeni Devletin yurttaşları, uyandıklarında kendilerini yeni iktidar düşünlerinin köleleri, oyuncakları ve kurbanları olarak bulacaklardır. Kişi zeki politikacıların kendilerini emellerine böyle geniş ufuklar açan bir programa büyük bir tutkuyla nasıl ve neden bağladıklarını anlayabilir. Ancak, kalplerinde canlı bir alev olarak, tüm dünyanın kölelik düzeninin sefaletini çeken yoldaşları ile dayanışma duygusu taşıyan ve kendilerini herkesin zararına değil aksine herkesin özgürleşmesi yoluyla özgürleştirmeyi, herkes ile birlikte kendileri de özgür olmayı ve kendi sıraları geldiğinde asla bir tür zorba haline gelmemeyi arzulayan gerçek işçilerin, o samimi ağır iş işçilerinin böyle bir programdan büyülenmelerini, işte bunu anlamak çok daha zordur.

Ama yine de, birkaç yıl içinde Alman işçilerinin, yalnızca burjuva şeflerinin ve hatta bizzat kendi yoldaşlarının omuzlarının üzerinde yükselerek bir çeşit egemen ve sömürücü burjuva olmak isteyen bazı istisnai işçilerin ihtirasları yararına olan bir teorinin ölümcül sonuçlarını fark ederek onu aşağılayıp hınçla reddedeceklerine ve emekçi sınıfların özgürleşmelerinin gerçek programı olan Devletlerin yok edilmesi programını, bugün en az büyük Akdeniz ülkeleri Fransa, İspanya, İtalya işçilerinin yanı sıra Hollandalı ve Belçikalı işçilerin gösterdiği tutku kadar büyük bir tutkuyla kucaklayacaklarına kati bir güvenim var.

Bu arada, Alman işçilerinin kendilerine en iyi görünen yoldan gitmeleri haklarını, onların da bize aynı özgürlüğü tanımaları koşuluyla, tanıyoruz. Kendi tarihlerinin, özgün doğalarının, uygarlıklarının halinin ve bugün içinde bulundukları genel durumlarının onları bu yönde gitmeye zorlama ihtimalini de pekâlâ tanıyoruz. Madem böyle olmasını arzuluyorlar, öyleyse Alman, Amerikalı ve İngiliz ağır işçilerin siyasal iktidarı kazanmak için çalışmalarına izin verin. Ama bırakın onlar da diğer ülkelerin ağır işçilerinin benzer bir enerjiyle tüm siyasal iktidarı yıkmaya doğru yürütmesine müsaade etsinler. Herkese özgürlük ve bu özgürlüğe doğal bir saygı uluslararası dayanışmanın gerekli koşullarıdır.

1869'da Liebknecht ve Bebel tarafından Marx'ın himayesinde kurulan Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi, siyasal iktidarın ele geçirilmesinin proletaryanın ekonomik özgürleşmesinin önkoşulu olduğunu ve bu nedenle partinin en acil hedefinin genel oy hakkı ve diğer siyasal hakların kazanılması için geniş çaplı bir yasal çalışma (ajitasyon) örgütlenmesi ve nihai amacının da büyük Pan-Alman ve sözde Halk Devletinin kurulması olduğunu programında ilan etmiştir.

İşçilerin Kapitalizm üzerindeki zaferini ve bunun sonucunda Devletin ortadan kaldırılmasını acil ve doğrudan hedef olarak görmediği için, bu eğilim ile tüm siyasal eylemleri reddeden *İttifak*'ın (Bakunin'in örgütü "Sosyal Demokrasi İttifakı") eğilimleri arasında proletarya ile burjuvazi arasında olan fark kadar büyük bir fark, dipsiz bir kuyu vardır. *İttifak*, Enternasyonal'in programını ciddiye alır, ken-

dini ne kadar Radikal veya Sosyalist göstermeye çalışırsa çalışsın her tür burjuva siyaseti ile tüm uzlaşmaları aşağılar. Proletaryaya gerçek özgürleşme için tek yol, kendileri için gerçekten yararlı tek siyaset olarak siyasal kurumların, siyasal iktidarın, genel olarak yönetim ve Devletin yok edilmesinin yalnızca *yadsıyıcı* siyasetini ve bunun zorunlu sonucu olarak burjuvazinin kurulu iktidarına karşı proletaryanın parçalı güçlerinin uluslararası alanda devrimci bir güç olarak örgütlenmesini tavsiye eder.

Buna tamamen zıt olarak, Almanya Sosyal Demokratları onları dinleyecek kadar talihsiz tüm işçilere birliklerinin acil hedefi olarak siyasal hakların ilk aşamada ele geçirilebilmesi için yasal ajitasyonu tavsiye ettiler; böylece ekonomik özgürleşme hareketini her şeyden önce siyasal olan ve bu nedenle Enternasyonal'in programının tamamen tersi olan bir harekete tabi kıldılar. Proletarya ile burjuvazi arasında açtıkları dipsiz kuyuyu tek hamlede doldurdular. Bundan fazlasını da yaptılar, proletaryayı burjuvazinin yedeğine bağladılar. Alman Sosyalistleri tarafından böylesine yüceltilen bu siyasal hareketin ekonomik devrimi öncelemesi gerektiğine göre, hareket yalnızca burjuvazi tarafından veya daha kötüsü hırs ve kibirleri nedeniyle burjuvalara dönüşmüş işçiler tarafından yönetilebilecektir. Bu hareket, tüm öncülleri gibi aslında proletaryanın üzerinden geçecek, onu siyasal iktidarı kazanmak, yani kitleler üzerinde hâkimiyet kurmak ve onları sömürme gücü ve hakkı elde etmek için farklı burjuva partiler arasındaki mücadeleden bir kez daha kaçınılmaz olarak kurban edilecek kör bir araçtan başka bir şey olmamaya mahkûm etmekte başarısız olma-yacaktır. Bundan şüphe eden herkese, Almanya'da olanları göstermeliyiz. Sosyal Demokrasi'nin organları, burjuva ekonomi politik profesörlerinin (Eisenach'ta) düzenledikleri Kongre'nin, Almanya proletaryası için Marksist programın üstün geldiği İsviçre'nin kimi bölgelerinin ve Enternasyonal'in Radikal burjuvalar yararına bir tür oy sandığı olma noktasına gerilediği Cenevre, Zürih, Basel gibi Eyaletlerin güçlü ve vasilik içeren bir korumasını önermeleri üzerine mutluluk ilahileri söylemekte. Bu su götürmez gerçekler bana her şeyi herhangi bir sözcüğün yapabileceğinden çok daha güzel anlatıyor.

Marksçı propagandanın zaferinin doğal sonucu olmaları manasında bunlar gerçek ve mantıklıdır. İşte tam da bu sebeple Marksçı teorilerle ölümüne savaşıyoruz. Eğer tüm Enternasyonal'de zafer kazanırlarsa, adı yukarıda geçen ülkelerde büyük ölçüde yaptıkları gibi diğer her yerde de onun ruhunu öldürmekten kesinlikle geri kalmayacakları konusunda eminiz.

Kitlelerin ekonomik eşitlik için içgüdüsel tutkusu o denli büyüktür ki, onu despotizmin elinden almayı ümit etmiş olsalardı, şüphesiz bir kez daha, fazla derinlemesine düşünmeden daha önce yaptıkları gibi yapacaklar ve kendilerini despotizme teslim etmiş olacaklardı. Ne mutlu ki, tarihsel deneyim bile kitlelere hizmet etmektedir. Bugün her yerde, hiçbir despotizmin onlara ekonomik eşitliği vermeye ne istekli ne de buna gücü yeter olmadığını ve olamayacağını anlamaya başlamışlardır. Ne mutlu ki Enternasyonal'in programı bu konuda çok açıktır. İşçilerin özgürleşmesi yalnızca işçilerin kendi çabalarıyla elde edilebilir.

Marx'ın büyük ihtimalle bizzat kendisinin tasarladığı ve her şeye rağmen kusursuz görünen bu beyannamenin üzerine kendi *bilimsel Sosyalizmini* aşılmasının olanaklı olduğuna inanması şaşırtıcı değil midir? Yani, yeni toplumun Sosyalist bilim adamları ve profesörlerce örgütlenmesi ve yönetimi –tüm despotik yönetimlerin en kötüsü!

Ancak yenilmez ve haklı içgüdülerinden cesaret alacak olan sıradan insanlardan oluşan bu pek sevgili ayaktakımının, yeni bir despotizmin uşakları olmaları için çoktan beridir gerekli şekilde disipline edilmiş ve hizaya sokulmuş bu küçük işçi sınıfı azınlığının tüm yönetimci hayallerine karşı koyacak olmaları sayesinde Marx'ın bilimsel Sosyalizmi her zaman Marksçı bir düş olarak kalacaktır. Toplumu birçok şeyden mahrum bırakacak bu yeni deneyim belki de tüm eski deneyimlere nazaran daha sönük olacaktır çünkü yaygın bir biçimde bütün ülkelerin proletaryaları, bugün siyasal olana ve parti renkleri ne olursa olsun hepsi eşit biçimde kandıran, baskı yapan, sömüren en kızıl Cumhuriyetçiden en katı Monarşistine kadar dünyadaki tüm siyasetçilere karşı derin bir güvensizle harekete geçmiştir.

VII

Devletsiz sosyalizm: Anarşizm⁷

Fransız Devrimi ile ilan edilen büyük ilkelerin etkisi

Devrim, kitlelere Müjdesi'ni –gizemli değil akılcı olan, gökten zem-bille inmeyen, aksine bu dünyalı olan, ilahi değil insan ait o Müjde'yi, İnsan Hakları Müjdesi'ni– indirdiği zamandan itibaren, tüm insanla-rın eşit olduğunu, tüm insanların özgürlük ve eşitlik hakkına sahip ol-duğunu ilan ettiğinden bu yana, bütün Avrupa ülkelerinin, tüm uygar dünyanın insanları, Hristiyanlığın afyonuyla onları uyuşturmasından beri esir oldukları uykudan yavaş yavaş uyanarak, eşitlik, özgürlük ve insanlık onuruna kendilerinin de hakkı olup olmadığını sormaya başladılar.

Bu soru ortaya atılır atılmaz, hayran olunası doğruluktaki sezgile-rinin yanı sıra içgüdüleri tarafından da yönlendirilen insanlar, kendi gerçek kurtuluşlarının ya da insanileşmelerinin ilk koşulunun her şeyden önce ekonomik durumlarındaki radikal bir değişimde yattı-ğını anladı. Her gün ekmeklerini nereden çıkaracakları sorunu onlar için haklı olarak ilk sorundur. Zira, Aristo'nun da yazdığı gibi insanın düşünebilmesi, kendini özgür hissetmesi, insan olabilmesi için gün-lük yaşamın maddi kaygılarından kurtarılması gerekir. Bu nedenle, insanların maddeciliğine karşı yaygara koparan ve onlara idealizmin perhizlerini vaaz eden burjuvazi, bunu kendini örnek göstererek yap-

⁷ Yazılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 1871-1873 yıllarıyla kaleme alındığı tahmin edilmektedir.

maz, ama laf gemisiyle vaaz etmeyi çok iyi bilir.

İnsanların önünde yükselen ikinci sorun olarak “çalışma sonrası dinlenme” insanlığın vazgeçilmez şartıdır. Ancak çalışma ve dinlenme edimleri var olan toplumun radikal bir dönüşümünden ayrı olarak elde edilemez. Bu, neden Devrimin kendi ilkelerinin kaçınılmaz sonuçlarıyla Sosyalizmi doğurmaya sevk edildiğini açıklar.

Sosyalizm adalettir...

Sosyalizm adalettir. Adaletten söz ettiğimizde, çok geniş bir biçimde kaba kuvvetle elde edilmiş şiddet vakalarına, zamanla ve şu ya da bu dinin (Hristiyan ya da pagan) kutsaması yoluyla kutsal bir şiddete dayanan ve tüm yasaların mantıksal akıl yürütme süreçleri yoluyla onlardan çıkarsandığı mutlak kurallar olarak kabul edilen Yasalarda ve Roma Hukuku'nda içerilen adaleti anlamıyoruz. Hayır, biz sadece insan vicdanına dayanan adaletten, her insanın –hatta çocukların dahi– vicdanında bulunan adaletten ve tek bir sözcükle, hakkaniyet kavramıyla ifade edilebilecek adaletten söz ediyoruz.

Kaba kuvvet, dinsel etkiler ve fetihler nedeniyle siyaset, hukuk ya da ekonomi dünyalarına hiçbir zaman hakim olamamış bu evrensel adalet, yeni dünyanın temeli haline gelmelidir. O olmadan özgürlük, cumhuriyet, refah ve barış olamaz. Ayrışmalarımızı, barışın kurulması için etkin biçimde çalışmamızı sağlayabilecek biçimde yönetmelidir. Bu adalet, bizi, türlü eziyete maruz kalan insanların çıkarlarını savunmaya ve onların siyasal özgürlüklerinin yanında ekonomik ve toplumsal özgürleşmelerini de talep etme görevini üstlenmeye yönlendirmelidir.

Sosyalizmin temel ilkesi

Baylar, biz burada şu veya bu sosyalist sistemi önermiyoruz. Şu anda talep ettiğimiz Fransız Devrimi'nin büyük ilkesinin yeniden ilan edilmesidir: *Her insan kendi insanlığını geliştirmek için maddi ve manevi araçlara sahip olmalıdır.* Bu ilke, bizim düşüncemize göre aşağıdaki soruna tercüme edilebilir:

Toplumu, kadın ya da erkek tüm bireylerin yaşama başladıklarında

farklı niteliklerini geliştirebilmek ve bunları çalışmalarında kullanabilmek için yaklaşık olarak eşit araçlar bulabilecekleri bir biçimde örgütlemek. Bir kişinin bile emeğinin sömürülmesine geçit vermeyen bir toplumun örgütlenmesi, her bireyin gerçekte sadece kolektif emekle üretilen toplumsal zenginlikten, bu zenginliğin yaratılmasına doğrudan yaptığı katkı ölçüsünde yararlanmasına imkan sağlayacaktır.

Devlet sosyalizmi reddedildi

Bu görevlerin yerine getirilmesi elbette yüzlerce yıllık gelişim gerektirecektir. Ancak tarih bunu şimdiden öne çıkarmıştır ve bundan böyle, kendimizi mutlak bir atalete kaptırmadığımız sürece bu süreci görmezden gelemeyiz. Toplumsal örgütlenmede bireylerin ve örgütlerin tam özgürlüğünü kabul etmeyen veya herhangi bir disiplin edici iktidarın kurulmasını gerektiren her girişime şiddetle karşı olduğumuzu da burada hemen eklemeliyiz. Ekonomik ya da siyasal örgütlenmenin tek temeli ve yaratıcı ilkesi olarak kabul ettiğimiz özgürlük adına, Devlet Komünizmi ya da Devlet Sosyalizmini en ufak ölçüde çağrıştıran her şeye karşı çıkmalıyız.

Miras yasasının ilgası

Bana göre Devletin yapabileceği ve yapması gereken tek şey miras hukukunu yavaş yavaş değiştirerek mümkün olan en kısa zamanda tam olarak ilga edilmesini sağlamaktır. Tamamen devletin yarattığı ve kutsal otoriter Devletin varlık koşullarından birisi olarak bu hukuk biçimi, Devlet içinde özgürlük tarafından ortadan kaldırılabilir ve kaldırılmalıdır. Diğer bir deyişle, Devlet kendisini adalet ilkelerine uygun olarak serbestçe örgütlemiş bir toplumun içinde eritmelidir. Düşüncemize göre, miras hakkı ortadan kaldırılmalıdır çünkü kalıtsal ekonomik eşitsizlik var olduğu sürece bireylerin doğal eşitsizliği değil sınıfların yapay eşitsizliği var olacaktır. Bu sonuncusu her zaman zihinlerin gelişmesi ve biçimlendirilmesinde kalıtsal eşitsizliğe neden olarak tüm siyasal ve toplumsal eşitsizliklerin kaynağı ve kutsanması olmaya devam edecektir. Adaletin görevi, herkes için toplumun ekonomik ve siyasal örgütlenmesine dayanacak eşitliği inşa etmek-

tir. Herkesin hayatına onunla başlayacağı, kendi doğasının rehberliğinde bizzat kendi çabalarının ürünü olacağı bir eşitlik kurmaktır. Bize göre, ölen kişinin malları her cinsiyetten çocuğun doğumundan reşit oluncaya kadar olan bakımı da dahil eğitim ve öğretimi için bir toplumsal fona bırakılmalıdır. Slavlar ve Ruslar olarak, halklarımızın yaygın ve geleneksel içgüdüüne dayanan temel toplumsal kanının, tüm insanların mülkiyetindekilerin ancak onu kendi eliyle işleyenlere ait olabileceği fikri olduğunu da sözlerimize eklemeliyiz.

Bu ilkenin adil, tüm ciddi toplumsal reformların gerekli ve kaçınılmaz şartı olduğuna inanıyoruz. Sonuç olarak, örneğin Fransa gibi köylülerin çoğunluğunun işledikleri topraklara sahip olduğu ama çok yakında bu ülkede şu anda yükselen siyasi ve ekonomik sistemin kaçınılmaz sonucu olarak kendini dayatan toprağın bölünmesi meselesi nedeniyle, bu köylülerin çoğunun hemen hiçbir şeyinin kalmayacağı ülkelerde bunun gerçekleştirilmesinin zorluklarına rağmen, Batı Avrupa'nın bu ilkeyi tanımak ve kabul etmekten geri durmayacağını umut ediyoruz. Öte yandan, toprak sorunu hakkında herhangi bir öneri sunmaktan kaçınılmalıyız... Kendimizi şimdilik aşağıdaki bildiri-yi önermekle sınırlandırmalıyız:

Sosyalizmin ilanı

“Özgürlük, adalet ve barışın tam olarak gerçekleştirilmesinin, nüfusun çoğunluğunun en temel gereksinimlerden yoksun olduğu, eğitimden mahrum kaldığı ve yoksulluğun yanı sıra dinlenme ya da tatil olmaksızın çalışma zorunluluğu nedeniyle –yasal olarak olmasa bile fiilen– siyasi ve toplumsal değersizliğe ve köleliğe mahkum edildiği, dünyanın övündüğü tüm zenginlikleri üretip karşılığında bu zenginliğin, günlük yaşamını idame ettirmeye ancak yetecek kadar küçük bir parçasını aldığı sürece imkansız olduğuna inanarak;

Yüzyıllardır korkunç biçimde eziyet edilen nüfusun tüm o kitlesi için ekmek sorununun fikri özgürleşme, özgürlük ve insanlık onuru sorunu olduğuna inanarak;

Sosyalizm olmadan özgürlüğün ayrıcalık ve adaletsizlik; özgürlük olmadan Sosyalizmin kölelik ve zorbalık olduğuna inanarak;

[Barış ve Özgürlük] Cemiyeti, insanların emeğini sermaye ve mülkiyet sahiplerinin boyunduruğundan kurtarmayı amaç edinen radikal bir toplumsal ve ekonomik yeniden yapılandırmanın, hukuki, dinsel ya da metafizik değil basitçe insani olan sıkı bir adalete, pozitif bilime ve en geniş özgürlüğe dayanan bir yeniden yapılandırmanın gerekliliğini ısrarla ilan eder.”

Siyasal iktidar yerine üretici güçlerin örgütlenmesi

Siyasal iktidar olarak adlandırılan her şeyin hem ilkesel olarak hem de fiilen tamamen ortadan kaldırılması gereklidir. Zira, siyasal iktidar var oldukça yöneten ve yönetilen, efendi ve köle, sömüren ve sömürülen olacaktır. Bir kez ortadan kaldırıldığında, siyasal iktidarın yerine üretici güçlerin ve ekonomik hizmetlerin örgütlenmesi konmalıdır.

Çağdaş devletlerin, nihai aşamada Devlet fikrini bir saçmalığa indirgeyen aşırı gelişmişliklerine rağmen, Devlet'in ve Devlet ilkesinin günlerinin sayılı olduğu giderek belirginleşiyor. Oldukça ağır koşullarda çalışan kitlelerin ve onların özgür toplumsal örgütlenmelerinin, tüm idari müdahalelerden bağımsız, ekonomik birlikler tarafından oluşturulan ve eskiden beri varolan tüm Devlet sınırlamalarını ve ulusal ayrımları bir kenara atan, sadece üretken, insanileşmiş emeği temel alan, tüm çeşitliliğine rağmen tek bir ortak çıkara sahip tam özgürleşmesinin yaklaştığını şimdiden görebiliriz.

İnsanların ideali

Elbette bu ideal, her şeyden önce yokluğun ve fakirliğin sonu olduğu ve herkes için eşit ve zorunlu olan kolektif emek aracılığıyla tüm maddi ihtiyaçların eksiksiz karşılanması anlamına geldiği için insanlara çekici gelir. Ardından, tahakkümün sona erışı ve insan yaşamının yine insanların ihtiyaçlarına uygun olarak, Devlette olduğu gibi yukarıdan aşağıya değil aşağıdan yukarıya serbestçe örgütlenmesi söz konusu olur. Tüm hükümetler ve parlamentolar bir yana bırakılır. Bu ideal, insanların kendileri tarafından kurdukları örgütlenme biçimlerinde, tarım ve fabrika işçileri birlikleriyle komünlerde, bölgelerin ve ulusların serbest ortaklıklarında ve son olarak, daha uzak bir

gelecekte, tüm Devletlerin kalıntıları üzerinde zafer kazanan evrensel kardeşlikte vücut bulur.

Özgür toplumun programı

Devlet formunda bir cumhuriyet sistemi olan Mazzinici sistem dışında, komün ve federasyon biçiminde bir cumhuriyet, Sosyalist ve gerçek bir halk cumhuriyeti olan Anarşizm sisteminden başka bir sistem yoktur. Bu, Devletin tasfiyesini ve bir federasyon aracılığıyla halkın ekonomik, tamamıyla serbest, aşağıdan yukarıya örgütlenmesini hedefleyen Toplumsal Devrimin siyasetidir.

(...) Hükümet genel işleri düzenleyen basit bir idareye dönüştürüleceğinden Siyasal bir hükümetin varlığı için hiçbir olanak bulunmayacaktır.

Programımız birkaç cümlede özetlenebilir:

- Barış, özgürleşme ve ezilenlerin mutluluğu
- Tüm ezenlere ve yağmacılara karşı savaş
- Tüm sermayenin, fabrikaların, çalışma araçları ve hammadde-lerin birliklere ve toprağın onu kendi elleriyle işleyenlere verilmesi yoluyla her şeyin gerçek sahipleri olan işçilere iadesi
- Dünya üzerindeki tüm insanlarla kardeşlik, özgürlük ve adalet
- Herkes için eşitlik
- Hiçbir ayrım yapılmadan, herkese öz gelişim, eğitim ve yetiştirme araçlarının ve çalışırken eşit geçim elde etme olanağının sağlanması
- Sanayinin yanı sıra tarım alanındaki işçi birliklerinin ve sanatın yanı sıra bilimsel birliklerin aşağıdan yukarıya özgür bir federasyonu aracılığıyla bir toplumun önce bir komüne, sonra bu komünler birliğinin bölgelere, bölgelerin uluslara ve ulusların uluslararası kardeşlik birliğine örgütlenmesi.

(...)

VIII

Paris Komünü ve devlet düşüncesi⁸

Yayınlanmış her çalışmam gibi bu çalışma da olayların gelişiminden doğdu. Bu çalışma, bugün Fransa ve tüm uygar dünyayı kuşatan ve tek çaresi Toplumsal Devrim olan korkunç felaketleri önceden görme ve söylemenin kolay ama acı ayrıcalığına sahip olduğum *Bir Fransız Mektuplar*'ın (Eylül 1870) doğal bir devamıdır.

Buradaki amacım böyle bir devrime olan ihtiyacı kanıtlamaktır. Toplumun tarihsel gelişimini ve şu anda Avrupa'da gözlerimizin önünde olanları değerlendirmeliyim. Böylece, samimi olarak gerçeğe susanmış herkes bunu kabul edebilir ve Toplumsal Devrimin tam kalbinde yer alan felsefi ilkeleri ve pratik amaçları açıkça ve su götürmez bir biçimde ilan edebilir.

Kendime yüklediğim görevin basit bir görev olmadığını biliyorum. Eğer bu görevi alırken herhangi bir kişisel saikim olsaydı küstah adedilebilirdim. Seni temin ederim ki okurum, hiç yok. Bir bilgin ya da filozof değilim, hatta profesyonel bir yazar bile değilim. Hayatımda çok fazla yazmadım ve deyim yerindeyse, meşru müdafaa dışında ve sadece ihtiraslı bir inanç beni, kendimi kamusal alanda göstermeyi içgüdüsel olarak sevmememin üstesinden gelmeye zorlamadıkça hiç yazmadım.

Öyleyse ben kimim ve beni bu çalışmayı bu zamanda yayınlamaya iten nedir?

⁸ 1871.

(...)

[Ben] kralcı ve kiliseci gericiliğin ellerinde maruz kaldığı tüm katliamlara rağmen, Avrupa proletaryasının gönüllerinde ve akıllarında hep daha dayanıklı ve daha güçlü olarak büyüyen Paris Komünü'nün destekçisiyim. Onun destekçisiyim çünkü o her şeyden önce Devletin cesurca ve açıkça hazırlanmış bir yadsımasıdır.

Devlete karşı bu isyanın, şimdiye kadar siyasal merkezileşmenin kusursuz uygulandığı topraklar olan Fransa'da olması ve Komün'de inisiyatifi alanın büyük Fransız uygarlığının önderi ve pınarı olan Paris'in olması çok önemlidir. Tacını bir kenara iten ve Fransa'ya, Avrupa'ya, tüm dünyaya yaşam ve özgürlük vermek için kendi yenilgisini hevesle ilan eden Paris; tarihsel önderlik gücünü doğrulayan, tüm köleleştirilmiş halklara (ve köle olmayan herhangi bir kitle var mıdır?) özgürleşmenin ve sıhhatin tek yolunu gösteren Paris; burjuva radikalizminin siyasal geleneklerine ölümcül bir darbe vuran ve Fransa ve Avrupa'nın gericilerine karşı devrimci sosyalizme gerçek bir temel veren Paris! Kendi felaketiyle Fransa'nın onurunu ve geleceğini kurtaran ve üst sınıflarda sırta kadem basan yaşam, zekâ ve ahlaki gücün proletaryada tüm kuvvetiyle ve bütün vaatleriyle korunduğunu kanıtlayan Paris, muzaffer gericiliğin ipliğini görkemli bir biçimde pazara çıkarmak için kendi yıkıntıları ile kefenlendi. Kitlelerin kesin ve tam özgürleşmesinin ve ülke sınırlarını yararak gerçek dayanışmanın yeni çağını başlatan Paris; milliyetçiliği yok eden ve kalıntılarında insanlık dinini büyüten Paris; kendini insancıl ve ateist ilan eden, kutusal yalanları toplumsal hayatın büyük gerçekleriyle boşa çıkaran ve eski ahlakın yalanlarını ve sahteliklerini tüm insan ahlakının ebedi temeli olan özgürlük, adalet, eşitlik ve kardeşlik ilkeleri ile değiştiren Paris! Kendi muhteşem düşüşü, kendi ölümüyle insanlığın kaderine olan güçlü inancını teyit eden, gelecek nesillere tüm inancını olanca kuvvetiyle aktaran kahraman, akli başında ve kendinden emin Paris! Paris, soylu çocuklarının kanlarıyla ıslandı. Paris, tüm Hristiyan kiliselerinin ve adaletsizliğin yüksek rahibi Papa'nın doğrudan ilhamı ile ateşlenen Avrupa'nın ittifak halindeki uluslararası gericiliği tara-

findan çarmıha gerilen insanlığın ta kendisidir. Ve fakat, çok yakında halkların dayanışmasından doğacak olan uluslararası devrim Paris'in yeniden doğuşu olacaktır.

Gerçek budur. Bunlar, hiçbir zaman unutulmayacak Paris Komünü'nün yaşamı ve ölümünü kapsayan iki ayın muazzam ve bereketli sonuçlarıdır.

Paris Komünü çok kısa sürdü. İç gelişimi, bir sosyalist programı uygulamak için değilse de en azından onu teorik olarak ifade edebilmek için bile, Versailles gericiliğine karşı giriştiği ölümcül mücadele tarafından fazlasıyla engellendi. Doğrusu, Komün üyelerinin çoğunluğunun sosyalist olmadıklarını da kabul etmemiz gerekir. Öyle gözükmüşlerse, bu kişisel görüşlerinden çok olayların karşı konulmaz akışı, durumun doğası, konumlarının gerekleri nedeniyle bu yöne çekildikleri için böyledir. Sosyalistler azınlıktaydı. En fazla on dört ya da on beş kişiydiler. Kalanlar Jakobendi. Ancak, açıkça belirtelim, Jakoben var, Jakoben var. Bay Gambetta gibi Jakoben avukatlar ve kuramcılar vardır. Onların pozitivist, kibirli, despot ve yasacı cumhuriyetçiliği Jakobenizmden geriye birlik ve otorite tapınması dışında bir şey bırakmayarak eski devrimci inancı reddetti ve Fransa halkını Prusyalılara ve daha sonra yerli gericilere teslim etti. Bir de samimi olarak devrimci olan, 1793'ün demokratik inançlarının son samimi savunucuları, vicdanlarını gericiliğin küstahlığına teslim etmektense iyi silahlandırılmış birliklerini ve otoritelerini kurban edebilen kahraman Jakobenler vardır. Büyük bir ruh ve kişilik olan Delescluze'ün doğal bir biçimde liderlik ettiği bu asil ruhlu Jakobenler, Devrimin zaferini her şeyden çok arzuladı. Kitleler olmadan devrim olmayacağı ve kitleler bugünlerde sosyalizme doğru bir yönelim gösterdikleri için ve sadece kitleler ekonomik ve toplumsal bir devrimi yapabileceklerine göre, iyi niyetli Jakobenler, kendilerinin giderek devrimci hareketin mantığına sürüklenmelerine izin verip, sonunda kendilerine rağmen sosyalist olacaklardı.

Paris Komünü'nde yer alan Jakobenlerin kendilerini içinde buldukları durum tam olarak budur. Delescluze ve onunla birlikte pek çoğu,

taşıdığı genel anlam ve vaadi oldukça sosyalist bir yapıda olan program ve bildirilere imza attılar. Ancak, tüm dürüstlükleri ve iyi niyetlerine rağmen, onlar ancak içsel bir görüş yerine dışsal koşullar tarafından sürüklenen sosyalistlerdi. Yeni edindikleri sosyalizmle çelişen burjuva önyargılarının üstesinden gelmek ve onlardan kurtulmak için gerekli zamandan ve hatta yetenekten yoksundular. Bu iç mücadelede kapana kısılmışken, hiçbir zaman genellemelerin ötesine gidememeleri ya da burjuva dünyası ile dayanışmalarını ve ilişkilerini sonsuza dek koparacak can alıcı önlemleri alamamaları anlaşılabilir.

Bu durum, Komün ve bu insanlar için büyük bir talihsizlikti. Kendileri felç olmuşlardı ve Komünü felç ettiler. Yine de onları suçlayamayız. İnsanlar bir gecede dönüşmezler; irade ile doğalarını ve alışkanlıklarını değiştirmezler. Samimiyetlerini Komün için ölümü göze alarak kanıtlamışlardır. Onlardan daha fazla ne istenebilirdi?

Etkisi altında düşündükleri ve hareket ettikleri Paris halkından daha fazla suçlanamazlar. İnsanlar düşündükleri için değil içgüdüsel olarak sosyalistlerdi. Tüm özelemleri en ileri derecede sosyalist bir karakterdeydi ama düşünceleri ya da daha doğrusu kendilerini geleneksel olarak ifade etme biçimleri öyle değildi. Fransa'daki büyük şehirlerin ve hatta Paris'in proletaryası dahi hâlâ pek çok Jakoben önyargıya, diktatörlük ve hükümet kavramlarına sıkıca sarılıyor. Tüm kötülüklerin, yoksunlukların ve köleliğin tarihsel kaynağı, dinsel eğitimin ölümcül sonucu olan otorite kültü onların içinden henüz tamamen silinip atılamamıştır. Bu öylesine doğrudur ki, halkın en zeki çocukları, en inançlı sosyalistler bile kendilerini bu düşüncelerden tamamen arındıramamışlardır. Eğer biraz karıştırırsanız zihinlerinde, karanlık bir köşede sinmiş, aciz ama henüz ölmemiş o hükümet savunucusu Jakobeni bulursunuz.

Komün'de yer alan inançlı sosyalistlerin küçük grubu da çok zor bir konumdaydı. Paris halkının büyük kitlelerinin desteğinden yoksun olduklarını hissederken ve kendisi de kusurlu olan Enternasyonal Birlik örgütü ancak birkaç bin kişiden oluşurken, Jakoben çoğunluğa karşı günlük bir mücadele sürdürmek zorundaydılar. Çatışmanın

ortasında, birkaç bin işçiyi doyurmak, onlara iş sağlamak, örgütlemek, silahlandırmak ve gericilerin yaptıklarını çok dikkatli bir biçimde takip etmek zorundaydılar. Tüm bunlar, kuşatılmış, açlık tehdidiyle karşı karşıya olan ve Prusyalıların izni ve inayetiyle kendisini Versailles'da konuşturabilmiş gericiliğin karanlık entrikalarının hedefinde olan Paris gibi büyük bir şehirdeydi. Devrimci bir hükümet kurup, Versailles hükümeti ve ordusuna karşı silahlanmalıydılar. Kralcı ve dinci gericiliğe karşı savaşmak için devrimci sosyalizmin ilk koşullarını unutarak ya da feda ederek kendilerini Jakoben bir tarzda örgütlemeye mecburdular.

Bu karışık durumda, en güçlü kesimin, Komün'ün çoğunluğunu oluşturan ve çok gelişmiş siyasal içgüdülere, hükümet örgütlenme gelenek ve pratiğine sahip Jakobenlerin, sosyalistlerden daha üstün durumda olmaları doğaldı. Üstünlüklerini daha fazla dayatmamaları, Paris isyanına tam bir Jakoben nitelik vermemeleri, tersine kendilerinin toplumsal devrime sürüklenmelerine izin vermeleri şaşırtıcıdır.

Pek çok sosyalistin, kendi teorileri içinde çok mantıklı olarak, Parisli dostlarımızı devrimci pratiklerinde yeterince sosyalist gibi davranmamakla suçladıklarını biliyorum. Öte yandan, burjuva basınının havlayan sürüsü, onları programlarını aşırı sadık bir şekilde takip etmekle suçluyor. Bir an için bu basının alçakça suçlamalarını unuttum. Proletarya özgürleşmesinin en sıkı teorisyenlerinin dikkatini –en doğru teorilerle onların pratik uygulamaları arasında birkaç günde aşamayacak kadar büyük mesafeler olduğuna göre– Parisli kardeşlerimize haksızlık yaptıkları gerçeğine çekmek istiyorum. Örneğin, –öldüğü kesin olan bir kişinin adını vermek gerekirse– Varlin'i tanıma mutluluğuna erişen herkes, o ve arkadaşlarının engin, tutkulu ve iyi düşünülmüş sosyalist görüşlerle hareket ettiklerini bilir. Bunlar, ateşli coşkunlukları, adanmışlıkları ve dürüstlükleri onları tanıyanlar tarafından asla sorgulanmamış adamlardı. Tam da fazla dürüst insanlar olmaları nedeniyle, akıllarını ve yaşamlarını adadıkları büyük hedef karşısında kendilerine güvensizlikle doldular. Kendilerini çok güçsüz gördüler! Bu ve diğer pek çok yönden siyasal devrimin tama-

men karşıtı olan Toplumsal Devrimde, tek başına öncü bir bireyin edimlerinin neredeyse hiç olduğunu ancak kitlelerin kendiliğinden eyleminin her şey olduğunu biliyorlardı. Bireylerin tüm yapabileceği halkın içgüdüsel arzularını ifade eden düşünceleri netleştirmek, yaymak, başarılı kılmak ve bitmez tükenmez çabalarını kitlelerin doğal gücünün devrimci örgütlenmesine katmaktır. Birey tek başına bunun ötesinde bir şey yapamaz. Geriye kalan her şey sadece halkın kendisi tarafından yapılabilir. Diğer şekilde, kitlelerin siyasal, toplumsal ve ekonomik köleliklerinin yeniden kurulmasına ulaşacağımız aldatıcı ama kaçınılmaz bir yoldan giderek, siyasal diktatörlüğe, Devletin tüm ayrıcalıkları, eşitsizlikleri ve baskıları ile yeniden kurulmasına varırız.

Varlin ve tüm arkadaşları, her samimi Sosyalist ve genel olarak halkın arasında doğmuş büyümüş her işçi gibi, bireyin ve aynı bireyler grubunun sürekli eylemlerine ve üstün kişiler tarafından uygulanan tahakküme karşı tamamen meşru bir ihtiyat duygusunu paylaştılar. Ve her şeyden önce adil ve sağduyulu insanlar olduklarından, aynı peşin hükmü ve güvensizliği diğer insanların yanı sıra kendilerine de çevirdiler.

Otoriter komünistlerin –tamamen yanlış saydığım– toplumsal devrimin ya bir diktatörlük ya da siyasal devrimden doğan bir Kurucu Meclis tarafından buyurulabileceği ve örgütlenebileceği inançlarının tersine, dostlarımız Parisli sosyalistler, devrimin kitlelerin, grupların ve halk birliklerinin kendiliğinden ve sürekli eylemleri dışında yapılamayacağına ve tam gelişimine götürülemeyeceğine inanıyorlardı.

Parisli dostlarımız bin kez haklıydılar. Gerçekten, üstün zihniyetler ile donatılmış yüzlerce birey tarafından kurulmuş dahi olsa kolektif bir diktatörlükten bahsediyorsak, o parlak zeka nerededir; insanların ortak iradesini oluşturan o gerçek çıkarların, arzuların, isteklerin ve ihtiyaçların sonsuz çeşitliliği ve farklılığını kucaklayabilecek güçte bir akıl nerededir? Ve devletin az çok açıktan açığa uyguladığı şiddet yoluyla mutsuz bir toplumu, üzerine yatırmaya çalıştığı bir Procrustes

yatağı⁹ olmayacak bir toplumsal örgüt icat edecek güçte bir akıl nerede? Bu her zaman böyle olmuştur. Toplumsal Devrimin kitlelere, gruplara, komünlere, birliklere ve hatta bireylere mutlak özgürlük tanıyarak ve tüm şiddetin tarihsel kaynağı olan Devletin varlığına nihai anlamda noktayı koyarak, esas olarak sona erdirmesi gereken şey, güce dayanan bu eski örgütlenme biçimidir. Devletin çöküşü hukukun tüm eşitsizliklerinin ve farklı dinlerin tüm yalanlarının yok oluşunu da beraberinde getirecektir. Zira hukuk ve din her ikisi de, Devlet tarafından temsil edilen, güvence altına alınan ve izin verilen tüm şiddetin her zaman hem teorik hem de pratik anlamda zorunlu kutsayıcıları olmuşlardır.

Tüm Devletler yok oluncaya kadar, özgürlüğün insanlığa bahşedilmeyeceği ve toplumun ve toplumu oluşturan tüm grupların, yerel birliklerin ve bireylerin gerçek çıkarlarının tam olarak tatmin edilmeyeceği açıktır. Devlet tarafından temsil edildiği söylenen ve gerçekte sadece Devlete tabi olan bölgelerin, komünlerin, birliklerin ve bireylerin gerçek çıkarlarının genel ve sürekli bir yadsıması olan toplumun sözde genel çıkarları kavramı bir soyutlamadır, kurgudur, yalandır. Devlet, tüm gerçek özelemlerin ve bir ülkenin tüm hayat dolu güçlerinin bu adına Devlet denilen soyutlamayanın gölgesi altında kendilerini cömertçe ve memnuniyetle katledilmeye ya da gömülmeye sundukları bir büyük mezbaha ya da büyük bir mezarlık gibidir. Ayakta durmak için ayakları olmayan, üretmek için kolları olmayan, kendisine getirilen kurbanlar yığınıni sindirecek midesi olmayan kendinde ve kendi için var olan hiçbir soyutlama yoktur. Bu durumda, kutsal ya da dinsel bir soyutlama olan Tanrı'nın aslında ayrıcalıklı sınıfların ve ruhban sınıfının gerçek çıkarlarını temsil ederken, onun dünyevi karşılığı, bir siyasal soyutlama olan Devletin de tüm diğerlerini kendi bünyesinde eritmek isteyen sömürücü burjuva sınıfının en az bir o kadar gerçek çıkarlarını temsil ettiği açıktır. Ruhban sınıfı her za-

⁹ Bakunin burada Yunan mitolojisindeki bir efsaneye atıfta bulunuyor. Efsaneye göre Procrustes biri kısa diğeri uzun iki yatağı olan ve yakaladığı kişileri bu yataklara uydurmak için kollarını ya da bacaklarını kesen ya da uzatan bir devdir.

man bölücü olmuştur. Bugünlerde insanları çok güçlü ve zengin bir azınlık ile bağımlı ve daha sefil bir çoğunluk arasında daha da fazla ayırma eğilimindedir. Sanayi, tarım, bankacılık ve ticaretin yanı sıra Devletin tüm idari, mali, adli, eğitim, polislik ve askeri işlevlerinde yer alan çeşitli toplumsal ve siyasal örgütleriyle birlikte burjuvazi de bu kurumları giderek artan biçimde gerçekten hakim bir oligarşinin tarafında sıkıca birleştirmek, öte yanda ise ebedi bir yanılısma içinde yaşayan, mevcut ekonomik gelişiminin karşı konulmaz güçleri tarafından sürekli ve kaçınılmaz biçimde proletaryaya itilen ve bu kadir oligarşinin kör araçları olarak hizmet etmeye indirgenen az ya da çok umutsuz ve aldatılmış yaratıkların muazzam kitlesini bir araya getirmek eğilimindedir.

Devletin ve Kilisenin ilgası toplumun gerçek özgürleşmesinin ilk ve vazgeçilmez koşulu olmalıdır. Ancak böyle bir gelişmeden sonra toplum kendini yeniden örgütlemeye başlayabilir ve başlamalıdır. Fakat bu, yukarıdan aşağıya, birkaç bilge veya âlimin ideal bir planı doğrultusunda ya da herhangi bir zorba iktidar ve hatta genel oyla seçilmiş bir Ulusal Meclis tarafından yayınlanan emirler aracılığıyla gerçekleşmemelidir. Böyle bir sistem, daha önce de belirttiğim gibi, kaçınılmaz olarak halk kitleleri ile hiçbir ortak yönü olmayan insanlardan menkul bir tür zümrenin, bir yönetim aristokrasisinin oluşmasına yol açacaktır. Bu zümre, emin olun, ortak esenlik veya Devletin selameti bahanesiyle tekrar kitleleri sömürme ve esir etme pratiklerine dönecektir.

Gelecekteki toplumsal örgütlenme, aşağıdan yukarıya, işçilerin özgür birlikleri ve federasyonları aracılığıyla, birliklerden başlayıp, komünlere, bölgelere, uluslara ve nihayet bir büyük uluslararası ve evrensel federasyona erişen bir biçimde gerçekleşmelidir. Ancak bundan sonra özgürlüğün, hayat veren gerçek toplumsal düzeni ve genel refah var olmaya başlar. Bu yasaklayıcı olmaktan *uzak düzen, bireylerin ve toplumun çıkarlarını teyit eden ve uzlaştıran toplumsal bir düzendir.*

Bireylerin toplumla uyumu ve evrensel dayanışmasının pratikte sağlanamayacağı çünkü birbirleriyle çatışan çıkarlarının asla uzlaş-

mayacağı söylenmiştir. Ben bu iddiaya, bu çıkarlar şimdiye kadar karşılıklı bir uyuma varamamışlarsa bunun nedeni Devletin çoğunluğun çıkarlarını ayrıcalıklı azınlığın çıkarlarına feda etmesinde yatar diye karşılık veririm. Bu meşhur uyumsuzluk, kişisel çıkarlarla toplumsal çıkarlar arasındaki çatışma meselesi, insanı onursuzlaştırmak ve kendine saygısını yok etmek için ilk günah doktrinini icat eden dinsel yalandan doğmuş bir aldatmaca, siyasal bir yalandan başka bir şey değildir. Uzlaşmaz çıkarlara dair aynı yanlış kanı, ilahiyatın yakın akrabası olan metafiziğin rüyalarıyla yetiştirilmiştir. İnsan doğasının toplumsal niteliğini anlayamayan metafizik, topluma serbestçe ya da üstün bir gücün etkisi altında resmi ya da gizli bir antlaşma aracılığıyla birdenbire bir araya getirilmiş bireylerin mekanik ve tamamen yapay toplamı olarak bakmıştır. Metafizikçilere göre, toplum içinde bir araya gelmeden önce bir tür ölümsüz ruhla doğan bu bireyler tam bir özgürlük içindedir. Biz, insanın zihinsel, ahlaki ve maddi gelişiminin tüm zenginliği ile aşıkâr bağımsızlığının toplum içindeki yaşamının bir sonucu olduğuna inanıyoruz. Toplum dışında, insan özgür olmak bir tarafa kendisinin bilincinde olan, düşünüp konuşabilen yegâne varlık özelliğiyle dahi var olamaz. Sadece zekâ ve kolektif emeğin birleşimi, insanı özgün doğasını oluşturan ya da ilerdeki gelişiminin başlangıç noktası olan o vahşi ve kaba durumdan çıkarmıştır. Çıkarları, eğilimleri, gereksinimleri, yanılısımları, hatta aptallıklarının yanı sıra her tür şiddet, adaletsizlik ve görünürde gönüllü eylemleriyle tüm insan hayatının sadece karşı konulmaz toplumsal güçlerin etkisini temsil ettiğine inanıyoruz. İnsan, karşılıklı bağımsızlık düşüncesinde olduğu kadar dış doğanın farklı tezahürlerini sergileyen karşılıklı etki ve aynılıkları da reddedemez.

Doğada, olguların bu olağanüstü ilişkisi ve karşılıklı bağımlılığı, elbette mücadele olmadan üretilmez. Buna karşıt olarak, doğa güçlerinin uyumu, yaşam ve hareketin gerçek koşulu sürgit bir mücadelelenin sonucu olarak tezahür eder. Toplumda olduğu gibi doğada da mücadelesiz düzen ölümdür.

Evrende düzen doğal ve olanaklı ise bunun tek nedeni evrenin üs-

tün bir irade tarafından dayatılan önceden tasarlanmış bir sisteme göre yönetilmesindendir. Kutsal yasalara dair dinsel önerme açık bir saçmalığa, sadece düzenin değil doğanın da yadsınmasına yol açar. Doğal yasalar sadece doğaya içkin oldukları için gerçektir; yani herhangi bir otorite tarafından kurulmamışlardır. Bu yasalar “doğa” dediğimiz şeyi oluşturan aynılıkların basit görünümeleri ya da sürekli değişimlerinden başka bir şey değildir. İnsan zekası ve onun bilimi onları gözlemledi, deneysel olarak kontrol etti, bir sistem içinde bir araya getirdi ve onlara yasa adını verdi. Ancak, doğa böyle yasalar tanımaz. O bilinçsiz biçimde davranır; kaçınılmaz olarak ortaya çıkan ve kendini tekrar eden olguların sonsuz çeşitliliğini kendisinde temsil eder. Hareketin kaçınılmazlığı, evrensel düzenin varolabilme ve varolma nedenidir.

Böyle bir düzen, insan toplumunda da göze çarpmaktadır. Sözde doğal olmayan yollardan evrilmiş gibi gözükse de, aslında doğal hayvani ihtiyaçlarla beraber insan gelişimine özel bir öge katan düşünme yeteneği tarafından belirlenmektedir. Bu düşünme yeteneği, var olan her şey gibi insanın da doğal güçlerin bileşiminin ve eyleminin maddi sonucu olması anlamında tamamen doğal bir ögedir. Bu özel öge, insanın kendini düşüncesine yansıtma yoluyla kendisini yabancı, dış bir nesne gibi inceleyip gözlemleyebilmeyi borçlu olduğu, genelleme ve soyutlama yeteneğine sahip akıldır. Düşünce de kendini, kendisinin ve çevresindeki dünyanın üzerine çıkararak kusursuz soyutlamanın temsiline, mutlak hiçliğe ulaşır. Bu mutlak hiçlik, insanın var olan her şeyi hor gören ve huzuru, her şeyin eksiksiz yadsınmasında bulan soyutlama yeteneğinden başka bir şey değildir. Bu zihnin en yüksek soyutlaması eyleminin nihai sınırındır. Bu mutlak hiçlik, Tanrıdır.

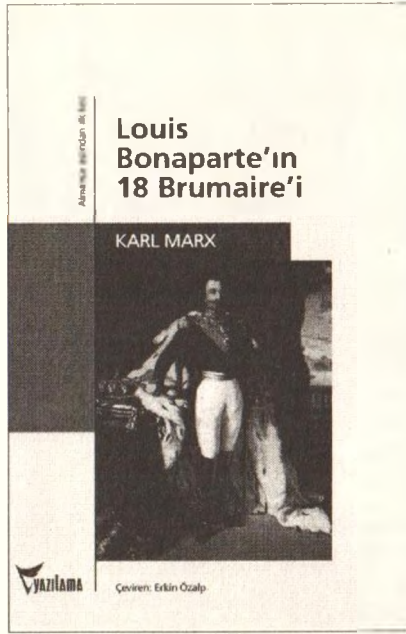
Bu, her dinsel doktrinin anlamı ve tarihsel temelidir. Doğayı ve düşüncelerinin maddi nedenlerini anlayamadıkları ve düşünmenin altında yatan koşulları veya doğal yasaları dahi kavrayamadıkları gibi, bu ilk insan ve toplumlar, kendi mutlak nosyonlarının basitçe soyut düşünceleri ifade etme yeteneklerinin bir sonucu olduğuna dair de en ufak bir şüpheyeye düşmediler. Bundan dolayı, doğadan çıkardıkları bu

düşünceleri, doğanın yanlarında herhangi bir değer olmayı yitirdiği gerçek nesneler olarak gördüler. Kendi yarattıklarına, kendi imkansız mutlak nosyonlarına tapmaya ve onları onurlandırmaya başladılar. Ama soyut yokluk ya da Tanrı düşüncesine somut bir biçim verme ihtiyacını hissettikleri için de tanrılık kavramını yarattılar ve dahası ona, sadece doğada ve toplumda buldukları, iyi ve kötü, tüm nitelikleri ve güçleri vakfettiler. Fetişizmden Hristiyanlığa tüm dinlerin kökeni ve tarihsel gelişiminin anahtarı buradadır.

Dinsel, tanrıbilimci ve metafizik saçmalıkların tarihinin bir çalışmasına girişmek ya da yüzyılların barbarlığı tarafından yaratılan tüm kutsal canlandırmalar ve imgeler geçidini tartışmak niyetinde değiliz. Hepimiz, batıl inançların felaket getirdiğini, kan ve gözyaşı nehirlerinin akmasına neden olduklarını biliyoruz. Zavallı insanlığın, bizleri isyan ettiren bu (doğru yoldan) sapmaları, toplumsal örgütlenmenin normal gelişimi ve evriminde tarihsel ve zorunlu aşamalarıdır. Böyle sapmalar, evrenin doğaüstü bir güç ve irade tarafından yönetildiğine dair o ölümcül düşünceyi doğurdu. Bu düşünce, insanların hayal güçlerine daima egemen oldu. Yüzyıllar gelip geçti ve toplumlar bu düşünceye öylesine alıştırlar ki en sonunda kendi içlerinden gelen daha ileriye gitme itki ve becerisini yitirdiler.

Önce birkaç bireyin ve sonra birkaç toplumsal sınıfın iktidar arzusu, kölelik ve fethi egemen ilkeler haline getirdi ve berbat bir kutsallık düşüncesini toplumun kalbine yerleştirdi. Bundan sonra hiçbir toplum temellerinde bu iki kurum, Kilise ve Devlet, olmadan yaşayamaz oldu. Bu iki toplumsal bela onların tüm dogmatik savunucuları tarafından daima korundu.

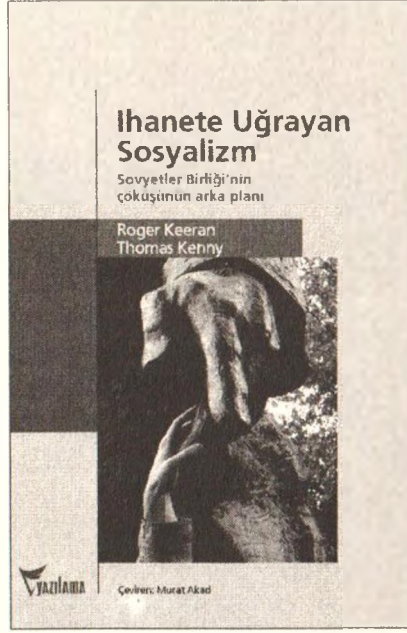
Bu kurumlar dünyada ortaya çıkar çıkmaz, iki yönetici sınıf, rahipler ve aristokratlar, kendilerini anında örgütlediler ve köleleştirilmiş insanların Kilise ve Devletin yararlılığı, vazgeçilmezliği ve kutsallığı düşünceleri ile beyinlerini yıkamak için hiç zaman kaybetmediler.

"On dokuzuncu yüzyılın toplumsal devrimi, şiiirini geçmişten de-
ğil, yalnızca gelecekten çıkarabilir."

Karı Marx, 1851 darbesinin hemen ardından kaleme aldığı bu kitapta, Napoleon Bonaparte'ın yeğeni Louis Bonaparte'ın tüm zaaflarına karşın nasıl olup da sınıfsal güç dengelerinden yararlanarak imparatorluk yolunu açabildiğini inceliyor. Ama bununla kalmıyor ve Şubat 1848'de "şiiirini geçmişten çıkarmaya" çalışan işçi sınıfının geleceğini tartışıyor.

Marksizmin en önemli klasik eserleri arasında sayılan Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i, bu çalışmayla, ilk kez Almanca özgün metninden çevrilerek dilimize kazandırıldı.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünün üzerinden yirmi yıla yakın bir süre geçti. Bu çöküş, yaşanmış olan en önemli sosyalizm deneyiminin sonunu ifade ediyordu; dolayısıyla tarihin en kritik uğrak noktalarından birini oluşturdu. Aradan geçen süre içerisinde, çöküşün arka planı ve dinamikleri üzerine çeşitli çalışmalar yapılmakla birlikte, bu uğrak noktasının enine boyuna değerlendirilmesi, sosyalizmin geleceği için ciddi bir ihtiyaç olmayı sürdürüyor. ABD'li yazarlar Roger Keeran ve Thomas Kenny'nin yaptığı hem bu açıdan hem de Sovyetler Birliği deneyiminin kimi yönlerini özgün bir biçimde ele alması nedeniyle son derece yararlı, geçmişe ve geleceğe ışık tutan bir çalışma.
